

نیازها و اولویتهای آموزش شهروندی در بین شهروندان (مطالعه‌ای تجربی در شهر کرج)

کرم حبیب‌پور کتابی^{۱*}

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۱۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۱۹

DOI: 10.30495/JISDS.2022.64221.11642

چکیده

بنا به ضرورت شناسایی و اولویت‌بندی موضوعات آموزش شهروندی برای سیاست‌گذاری اجتماعی، مطالعه حاضر با استفاده از روش پیمایش و تکنیک پرسشنامه، به ارزیابی این نیازها در بین ۱۲۰۰ نفر از شهروندان مرد و زن واقع در سنین ۱۵ سال و بالاتر ساکن در ۱۰ منطقه شهری کرج پرداخته است. یافته‌ها حاکی است که از نظر نیاز به آموزش شهروندی، از حیث حوزه‌ها، شهروندان کرج به آموزش شهروندی در تمام ۱۰ حوزه محیط زیست، حمل‌ونقل و ترافیک، فرهنگ، فرهنگ شهرنشینی، سبک زندگی اسلامی و ایرانی، مهارت‌های زندگی، ایمنی و مدیریت بحران، سلامت و پزشکی، آسیب‌های اجتماعی، و موبایل، اینترنت و شبکه‌های مجازی نیاز دارند که مهمترین حوزه‌های نیازمند آموزش به ترتیب مربوط به آموزش در زمینه‌های آسیب‌های اجتماعی، موبایل، اینترنت و شبکه‌های مجازی، محیط زیست و مهارت‌های زندگی بود. از حیث ابعاد آموزش شهروندی نیز، نیاز آموزشی در تمام ۴ بُعد ارزش‌ها و حقوق شهروندی، اخلاق شهروندی، تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، و تعلق/عرق محلی، ملی و بین‌المللی بالا بود، اما در بُعد مشارکت مدنی، میزان نیاز پایین بود. مقایسه نیازمندی آموزشی در این ابعاد نشان داد که بُعد ارزش‌ها و حقوق شهروندی مهمترین بُعد از این حیث بود و ابعاد اخلاق شهروندی، تعلق/عرق محلی، ملی و بین‌المللی و تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی نیز به ترتیب در مراتب بعدی قرار داشتند. ابتدای بر یافته‌ها دلالت بر تکثر نیازهای آموزش شهروندی، الگوی متنوع نیازهای آموزش شهروندی، هژمونی هویت ایرانی، هژمونی شهروندی محلی و ملی، و فقدان شهروندی جهانی، و فقدان شهروندی فعال در بین شهروندان کرج دارد.

واژگان کلیدی: سیاست اجتماعی، شهروندی، آموزش شهروندی، شهروندی فعال، هویت شهروندی

^۱ دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

(Email: karamhabibpour@khu.ac.ir)

* مقاله حاضر برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «مسئله‌یابی و اولویت‌بندی آموزش شهروندی در شهر کرج» می‌باشد که با حمایت مالی سازمان فرهنگی، اجتماعی و ورزشی شهرداری کرج در سال ۱۴۰۰ انجام شده است و در اینجا از مدیران و کارشناسان محترم این سازمان سپاسگزاری می‌کنم.

۱- مقدمه

امروزه شهروندی از جایگاه مسلطی در مناقشات سیاسی و دستورالعمل‌های سیاست‌گذاری و نیز در گفت‌وگوهای دانشگاهی برخوردار شده است. در این جریان، شاهد تغییر از درک انفعالی مبتنی بر حقوق شهروندی (عمدتاً ملی) به سمت تأکید جدید بر مسئولیت‌ها، تعهدات و مشارکت فعال شهروندی هستیم. مفهوم شهروند فعال محور این مفهوم‌سازی است که در اواخر دهه ۱۹۸۰ از طرف طیف سیاسی راست حمایت شد (Coffey, 2004)، به نقل از غفاری و حبیب‌پور گتایی، ۱۳۹۴: ۲۹۸).

از طرفی، با گسترش شهرنشینی، هر روز شاهد افرادی هستیم که به نوعی خود را از روستاها و شهرهای کوچک جدا کرده و به شهرهای بزرگتر نزدیک می‌شوند. این در حالی است که در جوامع درحال گذار از سنتی به مدرن، هنوز برخی از ارزش‌های گذشته جای خود را به ارزش‌های جدید که با هنجارهای تازه همخوانی بیشتری دارند، نداده‌اند و عده‌ای از مردم با در نظر گرفتن همان رفتارهای گذشته درصدد وفق دادن خود با هنجارهای کنونی هستند که این عمل، به سهم خود باعث بروز بسیاری از مشکلات شهری می‌شود. در مورد شهر کرج، باید گفت که این کلانشهر بویژه طی سال‌های اخیر با افزایش مداوم جمعیت و تنوع خرد فرهنگ‌ها و قومیت‌ها روبه‌رو بوده است. این ویژگی، هم نقطه قوت شهر کرج به عنوان مرکز نوآوری اجتماعی و فرهنگی و هم نقطه ضعف آن به حساب می‌آید. درهم آمیختن شیوه‌های زندگی و اشکال مختلف آن را می‌توان منبع پویایی و خلاقیت فرهنگی و نوآوری و نماینده فضیلت متمدن‌گونه دانست که فرصت توسعه اقتصادی و فرهنگی را به حداکثر می‌رساند و وسایل زندگی آسوده و رضایت‌بخش را فراهم می‌سازد و از سوی دیگر همین فاکتور را می‌توان مایه تنش و کشمکش به شمار آورد. این وضعیت، ناشی از ادغام ناقص افراد و گروه‌های بریده از روستا و طبقات اجتماعی متفاوتی است که همزیستی اما ناهم‌سرشتی این طبقات به گسیختگی کالبدی و فرهنگی می‌انجامد. بسیاری از این افراد، علیرغم سکونت در شهر، هنوز با فرهنگ شهرنشینی و قواعد رفتاری که شایسته زندگی در کلانشهری مثل کرج است، آشنا نیستند و یا حداقل خود را ملزم به رعایت آن نمی‌دانند. در نهایت، این امر یعنی ناآگاهی از فرهنگ شهرنشینی و قواعد رفتاری زندگی شهری هزینه‌های زیادی را هم به شهروندان، هم به شهر و هم به مدیریت شهری تحمیل می‌کند.

لذا، در چنین شرایطی مهمترین وجه مدیریت مطلوب شهری، قبل از هر چیز تکیه بر آموزش‌های شهروندی است. آموزش شهروندی^۱ عبارت از رشد و پرورش ظرفیت‌های افراد و گروه‌ها برای مشارکت و تصمیم‌گیری و عمل آگاهانه و مسئولانه در زندگی اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است. این آموزش‌ها شامل حقوق انسانی، رشد مستمر و همه‌جانبه، اخلاق و ارزش‌ها، صلح و مسالمت‌جویی، برابری اجتماعی و حرمت‌نهادن به تفاوت‌هاست. به تعبیر تورنی، منظور از آموزش شهروندی، فرایند انتقال دانش‌ها، ارزش‌ها و نگرش‌های لازم برای مشارکت و ثبات سیاسی جامعه از یک نسل به نسل دیگر است (نقل از شاه‌طالبی و قیابچی، ۱۳۹۲: ۱۳۱). آموزش شهروندی، نه تنها بخاطر آثارش بر سیاست و حکومت، بلکه بخاطر رابطه‌اش با اجتماع و فعالیت‌های داوطلبانه و نیز هم‌نوایی اجتماعی و بین‌المللی مهم است (McKenzie, 1993: 2). آموزش شهروندی به شهروندان می‌آموزد که چگونه در جامعه و شهر خود یک شهروند فعال، آگاه و مسئولیت‌پذیر باشند. در حقیقت، هدف از آموزش شهروندی، ایجاد شهروندانی خلاق، پویا، مسئولیت‌پذیر، مشارکت‌جو، حق‌جو، تعهدپذیر و در یک کلام شهروندان فعال است و این دقیقاً قرین با شهروندی فعال^۲ است که صاحب‌نظرانی چون هابرماس، جانوسکی^۳، باتومور^۴ و ترنر آن را معادل با عضویت اکتسابی^۵ دانسته که در آن، شهروند در جامعه‌ای که هویت او را می‌سازد، جذب می‌شود و مشارکت فعال دارد (فیتزپتریک، ۱۳۸۱: ۱۳۱؛ Isin & Turner, 2002: 13-14).

^۱ citizenship education

^۲ active citizenship

^۳ Janoski

^۴ Bottomore

^۵ achieved membership

در رابطه با آموزش شهروندی، طی سال‌های گذشته دولت‌ها و سازمان‌های مختلف اقدامات گوناگونی را صورت داده و سعی کردند به تحقق شهروندی کمک کنند. شهرداری کرج نیز در راستای مأموریت و رسالت خود و مطابق با مضامین سند چشم‌انداز ۱۴۱۴ خود مبنی بر «شهرسازی انسان‌محور، استفاده از مشارکت شهروندان، تحقق شهری امن و عدالت‌محور، و حقوق شهروندی»، دوره‌های آموزش شهروندی با موضوعات مختلف را در چارچوب سازمان‌های تابعه مانند سازمان فرهنگی، اجتماعی و ورزشی (فرهنگسراهای فرهنگی و اجتماعی، خانه‌های فرهنگ و...)، سازمان آتش‌نشانی و خدمات ایمنی (طرح آموزش شهروندی ایمنی آتش‌نشانی، دوره آموزش امداد و نجات)، سازمان سیما، منظر و فضای سبز شهری، سازمان مدیریت پسماند و... در مناطق ۱۰ گانه، با هدف توسعه آموزش همگانی و ارتقاء سطح آگاهی‌های شهروندی و همچنین تقویت مهارت‌های اجتماعی شهروندان و ترویج روابط سالم شهری اجرا نموده است. اما علیرغم این تلاش‌هایی که شهرداری کرج در زمینه آموزش‌های شهروندی به عمل آورده، واقع امر این است که در حال حاضر آنطور که انتظار می‌رود، شهروندان یا از این آموزش‌ها استقبال نمی‌کنند و یا از آن رضایت ندارند و همین عدم استقبال و نارضایتی، بخشی از موانع بسط و گسترش این آموزش‌هاست.

نتایج مطالعات قبلی در زمینه مشارکت شهروندان در امور شهری کرج (به عنوان یکی معرف‌های شهروندی فعال) نشان داد که گرچه از بُعد ذهنی، تمایل شهروندان به مشارکت در مدیریت شهری بالاست، اما در بُعد عینی، مشارکت شهروندان از سطح حداقلی پیروی می‌کند که حکم‌رایی شهری نقش مهمی در این مشارکت دارد (برای مثال، موسوی، تاتی و شریفی آرادانی، ۱۳۹۴). ضمن اینکه عواملی مانند رضایتمندی سیاسی (زارع و روهنده، ۱۳۹۴) و رضایتمندی اجتماعی (زارع و روهنده، ۱۳۹۴؛ سبکتکین ریزی، روهنده، سباطیان و جعفری، ۱۳۹۵) و مسئولیت شهروندی، باورهای نادرست، سودمندی تفکیک زباله، اعتماد به شهرداری و نگرش زیست‌محیطی و شرایط عمل (زارع، نصرتی‌نژاد و کریمی، ۱۳۹۷) نیز نقش مؤثری در مشارکت شهروندان کرج در مدیریت امور شهری دارند.

به نظر می‌رسد بخش مهمی از مجموع این شرایط و عدم تحقق شهروندی، به فقدان یا ضعف آموزش‌های شهروندی در شهر کرج و فقدان این آموزش‌ها نیز به نوبه خود به عواملی مانند فقدان طرح و برنامه مشخص در زمینه آموزش شهروندی، فقدان اطلاع‌رسانی مؤثر و کارآمد، عدم انطباق آموزش‌های شهروندی با نیازها، خواسته‌ها و مطالبات شهروندان و امثال آن دارد. بر همین اساس، تحقیق حاضر برپایه طرح سؤالاتی درخصوص مسائل، موضوعات و اولویت‌های آموزش شهروندی در شهر کرج شکل گرفته و بدین سؤال اصلی پاسخ می‌دهد که مهمترین مسائل و موضوعاتی که بایستی در آموزش‌های شهروندی در شهر کرج لحاظ شوند، در حوزه‌ها و ابعاد مختلف شهروندی اعم از محیط زیست، حمل‌ونقل و ترافیک، فرهنگ، فرهنگ شهرنشینی، سبک زندگی اسلامی و ایرانی، مهارت‌های زندگی، ایمنی و مدیریت بحران، سلامت و پزشکی، آسیب‌های اجتماعی، موبایل، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، ارزش‌ها و حقوق شهروندی، اخلاق شهروندی، تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، مشارکت مدنی، و تعلق/عرق محلی، ملی و بین‌المللی کدامند و این آموزش‌ها چه اولویتی نسبت به همدیگر دارند؟

شناسایی مسائل و موضوعات آموزش شهروندی و درعین حال اولویت‌بندی این آموزش‌ها، به هدفمندی و تمرکز هرچه بیشتر ارائه برنامه‌های آموزش شهروندی از سوی متولیان شهرداری کرج بویژه سازمان فرهنگی، اجتماعی و ورزشی، شناخت علمی دقیق‌تر و عینی‌تری آنها در این زمینه و بازاندیشی اقدامات قبلی، در اختیار گذاشتن داده‌های پایه‌ای برای امر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی از سوی شهرداری و سازمان‌های تابعه، و آسیب‌شناسی و ارزشیابی اقدامات قبلی در زمینه آموزش‌های شهروندی کمک می‌کند.

۲- چارچوب مفهومی

مفهوم شهروندی که در اندیشه و کردار سیاسی غرب پیرامون لیبرالیسم و دموکراسی ریشه دارد (9: Meer & Sever, 2004)،

سازه‌ای انتزاعی و مبهم و درعین حال جنبه کلیدی اندیشه سیاسی است (Turner, 1993؛ نقل از 2: Kostakopoulou, 2008). این مفهوم در گفت‌وگو و ادبیات آکادمیک پس از جنگ جهانی دوم به تی. اچ. مارشال مربوط است که امروزه مقاله او با عنوان «شهروندی و طبقه اجتماعی»^۱ به سال ۱۹۵۰، سنگ بنای بسیاری از بحث‌هاست و در آن، شهروندی را موقعیتی تعریف کرد که به اعضای کامل یک اجتماع اعطا می‌شود. تمام آنهایی که صاحب چنین موقعیتی‌اند، از حق برابری نسبت به حقوق و وظایف منتسب به آن موقعیت برخوردارند (Segal, 1999: 4؛ Coffey, 2004: 44).

از نظر پارکر^۲ (2000)، شهروندی با حقوق انسانی در زندگی اجتماعی، پیوند خورده است. شهروندی، وظایف و مسئولیت‌ها را بین افراد جامعه توزیع می‌کند و در نهایت، امکان مشارکت افراد در فعل و انفعالات اجتماعی را فراهم می‌سازد (واحد چوکده، ۱۳۸۴). شهروند فردی است که در یک دولت-ملت زندگی می‌کند و حقوق و امتیازات و درعین حال وظایفی در قبال دولت (مانند تبعیت از حکومت) دارد. شهروندی موقعیت یک «شهروند» بودن است (شرفی و طاهرپور، ۱۳۸۷؛ Banks, 2008: 129). شهروندی یک موقعیت عضویت است که شامل مجموعه‌ای از حقوق، وظایف و تعهدات است و بر برابری، عدالت و استقلال دلالت دارد (صرافی و عبداللهی، ۱۳۸۷؛ Jhonston, 2000؛ Hiskes, 2001؛ Meer & Sever, 2004: 6).

یکی از مفاهیم مهم در ادبیات حوزه شهروندی، آموزش شهروندی است که تعاریف گوناگونی از صاحب‌نظران مختلف درباره آن وجود دارد. آموزش شهروندی، صرفاً یادگیری اطلاعات پایه و اساسی درباره مؤسسات و راه و رسم زندگی سیاسی نیست، بلکه مشتمل بر کسب مجموعه‌ای از نگرش‌ها، فضائل، علائق و دلبستگی‌هایی است که عمل شهروندی دموکراتیک مستقیماً بر آنها مبتنی است (Harris, 2005: 170). آموزش شهروندی عبارت است از آشنا کردن شهروندان با نهادهای اجتماعی، قضایی و سیاسی و فرهنگی و همچنین قانون اساسی آن کشور، شناساندن حقوق متقابل شهروندان و حکومت نسبت به یکدیگر و حقوق متقابل شهروندان نسبت به هم، شناساندن ویژگی‌های کارگزاران و اهداف و آرمان حکومت و سایر نهادهای اجتماعی، ایجاد حساسیت در شهروندان نسبت به مسائل و معضلات شهری و اجتماعی و تعیین جایگاه و نقش کلیدی شهروندان در اداره شهر و نهادینه کردن حضور و مشارکت آنها در اداره جامعه و ایجاد نوعی حس تعلق به شهر و جهت‌گیری مثبت نسبت به نهادهای اجتماعی، سیاسی و فرهنگی که همگی مبتنی بر طرح و قانون الهی است و نهادینه کردن مؤلفه‌های شهروندی همچون دانایی محوری، ارزش‌های فرهنگی و هنجارهای اجتماعی و قانون‌محوری، مشارکت و مسئولیت‌پذیری و امثال آن است (شرفی و طاهرپور، ۱۳۸۷: ۵۶).

از نظر گیبرون^۳، آموزش شهروندی یک مفهوم چندبُعدی است و با مسائل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، محیطی و اخلاقی در جوامع مدرن مرتبط است و در واقع فرایندی از یادگیری مورد نیاز زندگی است که هدفش ایجاد مشارکت فعالانه، مسئولانه و مبتکرانه افراد در زندگی اجتماعی و استقرار عدالت، وحدت و انسجام اجتماعی می‌باشد. کلمبوس^۴، آموزش شهروندی را تربیتی می‌داند که به توسعه و پرورش مهارت‌ها، قابلیت‌ها و توانمندی‌های شهروندی منجر شود (فرمیهنی فراهانی، ۱۳۸۹: ۱۹). کِر (1990) اشاره می‌کند که آموزش شهروندی، علاوه بر مفاهیم دانش و درک، هم فرصت‌های مشارکت در جامعه مدنی و هم شیوه‌های تعامل با اجتماع و جامعه شخصی را فراهم می‌کند (نقل از 8: Faour & Muasher, 2011). رید و همکاران (2005: II) آموزش شهروندی را با مفهوم شهروندی فعال مرتبط می‌دانند. آنها معتقدند با این نگاه که شهروندی فعال به معنای مشارکت است و این مشارکت نیاز به دانش، نگرش، ارزش‌ها و مهارت‌های خاصی دارد، بنابراین پیش شرط کسب آنها، آموزش شهروندی است. واگوس^۵ (2005) آموزش شهروندی را به معنای آماده کردن افراد برای مشارکت در جامعه دموکراتیک می‌داند؛ چراکه مشارکت یکی از ویژگی‌های جوامع دموکراتیک است (سیدشهابی و مقبول اقبالی، ۱۳۹۰: ۱۴۹). ایوانز^۶ (2009) معتقد است

¹ *Citizenship and the Social Class*

² Parker

³ Gibron

⁴ Colombos

⁵ Vagose

⁶ Evanse

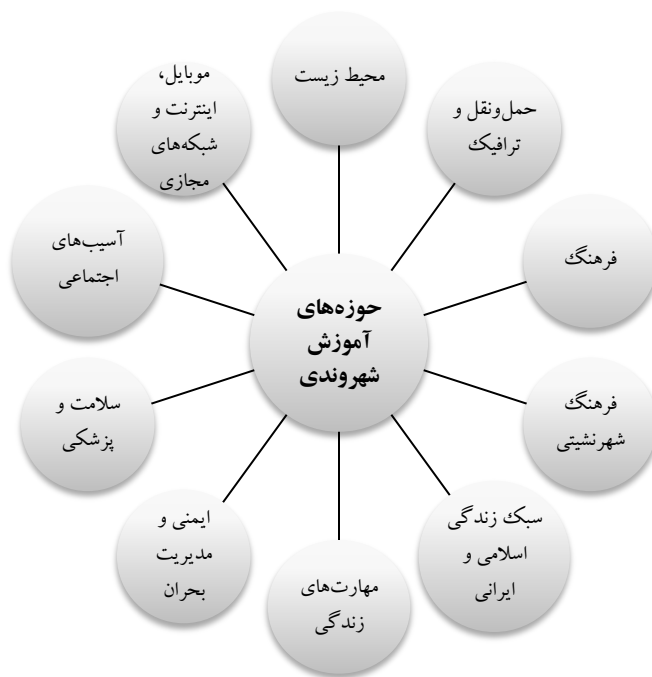
آموزش‌های شهروندی را می‌توان به عنوان فرصتی برای آماده کردن جوانان برای فهمیدن و مشارکت در زندگی شهروندی در جامعه خود، جامعه محلی و جامعه جهانی، و یا راهی برای پاسخ دادن به یک طبقه از نگرانی‌های اجتماعی شهری در حال حاضر و یا به عنوان راهی برای پاسخگویی به طیف وسیعی از نگرانی‌ها و چالش‌های موجود اجتماعی و مدنی دانست. جان داگلاس هوج، آموزش شهروندی را عبارت می‌داند از هرگونه تلاش آگاهانه و آشکار به منظور توسعه شناخت در مورد دولت، قانون و سیاست، همانگونه که در طول تاریخ شکل گرفته‌اند و در حال حاضر نیز در جامعه عمل می‌نمایند. این دانش مربوط به ارزش‌های مهمی چون عدالت، برابری، مسئولیت، مشارکت، حقیقت، وطن‌پرستی، آزادی، تنوع، آسایش، مالکیت و حقوق بشر است (فتیحی واجارگاه و واحد چوکده، ۱۳۹۰: ۱۲۱). گواهی‌گلی سه مؤلفه مرتبط بهم «دانش شهروندی، مهارت‌های شهروندی و نگرش شهروندی» را از جمله عناصر اصلی آموزش شهروندی می‌داند (محسنی، ۱۳۸۹: ۱۳۶).

آموزش شهروندی، در بافت‌های متفاوتی صورت می‌گیرد و ابعاد گوناگونی مانند ابعاد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دارد (شربتیان، ۱۳۹۰). شهروندی، تعلق به جامعه‌های گوناگون محلی، ملی و جهانی و عضویت داشتن در جامعه سیاسی است که در هر سه بستر شهروندی محلی، ملی و جهانی، آگاهی از مناسبات و روابط در آن بستر و توانایی فهم و تحلیل مسائل و تلاش برای حل مسألت‌آمیز آنها و رعایت ارزش‌های اخلاقی و انسانی مانند عدالت، برابری و آزادی شرط اساسی رفتار مطلوب شهروندی است (شرفی و طاهرپور، ۱۳۸۷). طبق مطالعات بین‌المللی آموزش مدنی و شهروندی (ICCS)^۱ که در سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹ انجام شد، آموزش شهروندی سه جنبه اصلی دارد: ۱) دانش نسبت به مفاهیم مدنی، نظام‌ها و فرایندهای زندگی مدنی، ۲) مهارت‌های مشارکت مدنی، حل مسئله و مذاکره، و ۳) خلق و خو، احساس تعلق، ارزش‌ها و اخلاق (Faour & Muasher, 2011: 8-9). کوگان^۲ و همکاران (2014) در بحث از آموزش شهروندی، به چهار بُعد شخصی، اجتماعی، مکانی و زمانی اشاره کرده‌اند:

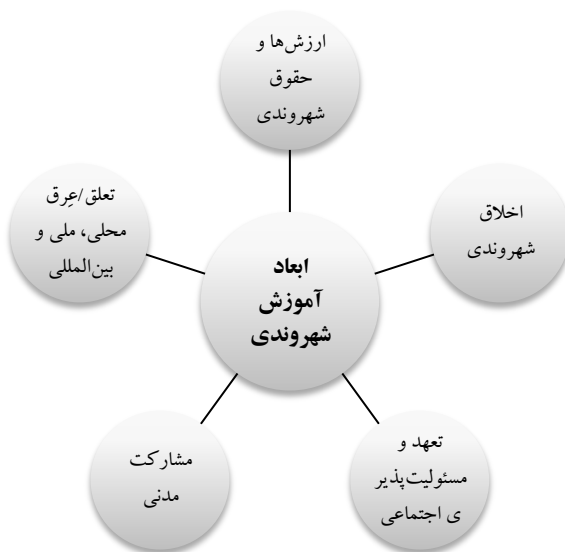
در این تحقیق، با توجه به مجموع مباحث نظری، پیشینه تجربی و تجارب جهان و ایران در زمینه آموزش شهروندی، مدل مفهومی در زمینه آموزش شهروندی از دو زاویه تدوین شده و براساس این دو زاویه، به مطالعه نیازهای آموزش شهروندی در بین شهروندان کرج پرداخته شد. ضمن اینکه این دو زاویه، کاملاً متداخل هم بوده و نمی‌توان مرزی بین آنها متصور شد و تقسیم‌بندی دوگانه‌ای که از آموزش شهروندی در این زمینه شده، صرفاً جنبه سنجشی و تحلیلی دارد:

زاویه اول) توجه به آموزش شهروندی براساس حوزه. از این منظر، آموزش شهروندی در این تحقیق براساس ۱۰ حوزه مطالعه خواهد شد. در هر کدام از این ۱۰ حوزه سعی شده بسیاری از حوزه‌های زندگی شهروندان پوشش داده شود:

زاویه دوم) توجه به آموزش شهروندی براساس ابعاد. از این حیث، آموزش شهروندی با توجه به ابعاد، مؤلفه‌ها و معرف‌های آن سنجش و مطالعه شد. در این قسمت، ضمن تقسیم‌بندی آموزش شهروندی به ابعاد مشخص (۵ بُعد)، در تمامی این ابعاد، چهار حیطه دانش شهروندی، ارزش‌های شهروندی، نگرش‌های شهروندی و مهارت‌های شهروندی مورد توجه قرار گرفت. ضمن اینکه سعی شد تمام این ابعاد و چهار حیطه در تمام ۱۰ حوزه مورد مطالعه از آموزش شهروندی پی‌گیری و مطالعه شود.

شکل (۱) مدل مفهومی حوزه‌های آموزش شهروندی

شکل (۲) مدل مفهومی ابعاد آموزش شهروندی

۳- روش‌شناسی

مطالعه حاضر با روش‌شناسی کمی و روش پیمایش انجام گرفت. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه شهروندان مرد و زن واقع در سنین ۱۵ سال و بالاتر ساکن در نقاط شهری کرج بود که براساس سرشماری سال ۱۳۹۵، تعداد جمعیت واقع در این گروه سنی در شهر کرج برابر با ۱,۱۹۹,۲۲۲ نفر بود که حدود ۸۷٪ از کل جمعیت (۱,۳۷۸,۴۱۶ نفر) را تشکیل داده‌اند. مبنای نمونه‌گیری در این تحقیق، فرمول کوکران بود که تعداد آن با هدف مقایسه مناطق ده‌گانه، برابر با ۱۲۰۰ نفر برآورد گردید. حجم نمونه در هر ۱۰ منطقه، برحسب درصد جمعیت ۱۵ سال و بالاتر آن منطقه نسبت به کل ۱۰ منطقه برآورد شد.

برای جمع‌آوری داده‌ها، از دو روش اسنادی (برای انجام مطالعه اکتشافی، تدوین چارچوب و مدل نظری، بررسی پیشینه مطالعاتی تجربی و در نهایت تدوین فرم پرسشنامه) و میدانی (جهت انجام عملیات میدانی و تکمیل پرسشنامه در بین شهروندان کرج به تفکیک مناطق ۱۰ گانه) بهره گرفته شد.

برای برآورد اعتبار پرسشنامه، از روش اعتبار محتوایی (و آنهم اعتبار صوری) استفاده شد. بدین ترتیب که در هنگام تهیه پرسشنامه، از نظرات ناظر محترم، برخی صاحب‌نظران و پژوهشگران مرتبط با شهروندی و کارشناسان ذیربط شهرداری مبنی بر نوع سؤالات، شیوه بیان و در نهایت اصلاح و تعدیل برخی سؤالات استفاده شده و پرسشنامه اولیه تهیه گردید. پس از به‌اشتراک گذاشتن پرسشنامه اولیه با این افراد و اعمال اصلاحات مورد نظر از سوی آنها، پرسشنامه نهایی تدوین شد.

پس از جمع‌آوری داده‌های حاصل از پیمایش، داده‌ها وارد نرم‌افزار آماری SPSS.ver25 شده و سپس براساس سؤالات و اهداف تحقیق، پردازش و تحلیل شدند. از آنجا که تحقیق حاضر فاقد فرضیه می‌باشد، بنابراین، به منظور تشخیص نیاز بودن یا نبودن یک حوزه، بعد و مقوله، و انجام برخی مقایسه‌های آماری بین گروه‌های اجتماعی مختلف، بین مناطق ده گانه شهرداری کرج، بین حوزه‌ها و ابعاد آموزش شهروندی، از آزمون‌های آماری بویژه کای اسکوتر نکونی برازش، کای اسکوتر استقلال چندبُعدی، کروسکال والیس و فریدمن استفاده شد.

رویکردی که در این تحقیق برای نیازسنجی آموزش شهروندی استفاده شد، رویکرد تشخیصی و صورت‌بندی نیاز به عنوان وجود نقص و مشکل بوده است. بدین صورت که از شهروندان کرج خواسته شد تا نظر خود را در مورد میزان نیاز به آموزش فهرست موضوعات و مسائل شهروندی اشاره کرده و بگویند آموزش هر یک از این موضوعات تا چه اندازه برای شهروندان کرج ضرورت دارد.

۴- یافته‌ها

۴-۱) بافت نمونه آماری

در این تحقیق تمام ۱۰ منطقه شهری کرج به عنوان قلمرو نمونه انتخاب شده و پیمایش در آنها انجام شد. مناطق ۶ (۱۵،۲٪)، ۵ (۱۳،۷٪) و ۷ (۱۰،۸٪) بدلیل پرخورداری نسبت بیشتری از جمعیت ۱۵ سال و بالاتر، نسبت بیشتری از جمعیت نمونه ۱۲۰۰ نفری را نیز به خود اختصاص داده‌اند. کمترین نسبت نمونه نیز مربوط به مناطق ۹، ۱۱ و ۱۲ به ترتیب با ۸،۵٪ بوده است.

بیشتر پاسخگویان تحقیق مرد (۵۶،۴٪)، واقع در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال (۳۱٪؛ $M=37,25$ ؛ $SD=11,90$)، دارای تحصیلات دیپلم (۳۹،۳٪) و دانشگاهی (۲۹،۸٪)، متأهل (۵۸،۲٪)، فارس (۳۳،۶٪) و آذری (۲۵٪)، شاغل (۴۵،۷٪) و خانه‌دار (۲۲،۳٪) بودند.

بیشتر آنها دارای مشاغل آزاد (۶۵،۳٪)؛ تکنیسین و کمک‌متخصص (۲۳،۹٪) و کارکنان پشتیبانی دفتری (۲۰،۵٪)، دارای مسکن شخصی و ملکی (۵۰،۲٪)، متوسط درآمد ماهیانه خانواده بین ۳،۱ تا ۵ میلیون تومان (۳۳،۶٪؛ $M=6,981$ ؛ $SD=4,293$)، متوسط هزینه ماهیانه خانواده بین ۳،۱ تا ۵ میلیون تومان (۳۸،۵٪؛ $M=6,162$ ؛ $SD=3,51$) و در طبقات اقتصادی و اجتماعی پایین (۴۰،۵٪) و بالا (۲۶،۲٪) ($M=2,83$ ؛ $SD=1,12$) قرار داشتند.

عمده پاسخگویان اصالتاً از استان‌های البرز (۲۲،۳٪)، آذربایجان شرقی (۱۰،۴٪) و تهران (۹٪) بوده و حدود یک چهارم (۲۶،۶٪) از بدو تولد در کرج ساکن بودند. حدود یک چهارم آنها (۲۵،۸٪) به مدت ۶ تا ۱۰ سال سابقه سکونت در کرج داشتند (۱۵،۱۶٪؛ $M=12,05$ ؛ $SD=15,16$). یک چهارم آنها (۲۵،۱٪) از بدو تولد در محله سکونت داشته و ۴۳،۷٪ به مدت ۱ تا ۵ سال در محله سکونت داشتند (۱۰،۱۳٪؛ $M=9,81$ ؛ $SD=10,13$).

بیش از نیمی از آنها (۵۶،۱٪) گفته‌اند که شهروندان نسبت به این وظایف شهروندی خویش آشنا نیستند ($M=2,19$ ؛ $SD=1$). مهمترین مصادیق عدم تحقق شهروندی در کرج از نظر آنها، شامل موضوعات آلودگی صوتی و سروصدا (۳۱،۸٪)، عدم رعایت

بهداشت (۲۱,۹٪)، پرخاشگری (۱۳,۷٪)، همسایه آزاری (۹,۵٪) و نبود فرهنگ آپارتمان‌نشینی (۸,۹٪) بود. بیش از یک سوم آنها (۳۸٪) از زندگی در محله ناراضی بوده و ۲۲,۳٪ نسبت به این موضوع اظهار رضایت کرده‌اند ($M=۲,۶۶$, $SD=۱,۱۳$).

۴-۲) حوزه‌های آموزش شهروندی

۱- محیط زیست

ارزیابی شهروندان از نیاز به آموزش مقولات و مباحث در حوزه محیط زیست بسیار بالاست ($M=۳,۹۳$, $SD=۱,۰۱$) و قریب به سه چهارم آنها (۷۰,۱٪) از میزان زیاد نیاز به آموزش شهروندی در این حوزه گفته‌اند. میانگین نیاز به آموزش در هر ۱۲ مقوله مورد بررسی در حوزه محیط زیست بالاتر از حد متوسط (۳) بوده است.

جدول (۱) توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب «ارزیابی از نیاز به آموزش در حوزه محیط زیست»

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات
۳	۰,۹۳	۳,۹۵	۱۱۹۹	۳۲,۷	۳۶,۲	۲۶,۵	۲,۸	۱,۱	۰,۷	۱. بحران‌های زیست‌محیطی (مانند کاهش منابع طبیعی، از بین رفتن جنگل‌ها و...)
۶	۰,۹۶	۳,۹۱	۱۱۹۶	۲۹,۸	۴۱,۸	۱۹,۴	۷,۵	۰,۹	۰,۶	۲. عدم استفاده از وسایل نقلیه شخصی با هدف کاهش آلودگی
۴	۱	۳,۹۴	۱۱۹۴	۳۴,۳	۳۵,۹	۲۲,۱	۴,۹	۲,۳	۰,۴	۳. کاهش پسماند، ضایعات و زباله
۲	۱,۰۲	۳,۹۷	۱۱۹۳	۳۶,۱	۳۷	۱۷,۴	۷,۱	۱,۹	۰,۵	۴. تفکیک زباله‌های تر و خشک در مبدأ
۱۰	۱,۰۴	۳,۸۵	۱۱۹۷	۳۱,۲	۳۵,۱	۲۴,۱	۶,۴	۲,۳	۰,۸	۵. بیرون گذاشتن زباله در ساعت مقرر و تعیین شده
۱۲	۱,۰۲	۳,۸۰	۱۱۹۸	۲۸,۶	۳۵,۲	۲۵,۸	۷,۹	۱,۹	۰,۵	۶. صرفه‌جویی در مصرف انرژی خانگی (خاموش کردن بخاری اتاق‌هایی که لازم نیست، خاموش کردن چراغ‌های اضافی، بستن شیر آب در هنگام مسواک‌زدن و...)
۹	۱,۰۴	۳,۸۶	۱۱۹۹	۳۱,۸	۳۶,۷	۲۰,۴	۸,۳	۲,۶	۰,۳	۷. جمع کردن زباله‌ها در موقع گردش و تفریح در طبیعت
۱۱	۱,۰۶	۳,۸۴	۱۱۹۵	۳۱,۹	۳۵,۱	۲۱,۲	۹,۲	۲,۶	۰,۱	۸. استفاده از ظروف دائمی بجای ظروف یکبار مصرف در زمان مسافرت و گردش
۸	۱,۰۲	۳,۸۷	۱۱۹۳	۳۲,۶	۳۳,۶	۲۴,۱	۷,۷	۱,۶	۰,۳	۹. همراه داشتن کیسه زباله در زمان مسافرت و گردش
۵	۱	۳,۹۲	۱۱۹۹	۳۴,۳	۳۴,۵	۲۲,۴	۶,۹	۱,۵	۰,۴	۱۰. استفاده از کیسه‌های پارچه‌ای بجای کیسه‌های نایلونی
۷	۰,۹۸	۳,۹۱	۱۱۹۹	۳۲,۳	۳۶,۴	۲۳,۴	۵,۹	۱,۸	۰,۳	۱۱. استفاده مناسب از پارک‌ها و فضای سبز
۱	۱,۰۲	۴,۱۰	۱۱۹۸	۴۴,۶	۳۰	۱۸,۴	۴,۴	۲,۳	۰,۳	۱۲. تمیزی محله و شهر (مانند نریختن آشغال و زباله در کوچه، جوی آب و...)
-	۱,۰۱	۳,۹۳	۱۲۰۰	۳۴,۴	۳۵,۷	۲۱,۱	۶,۵	۱,۹	۰,۴	مقیاس

۲- حمل و نقل و ترافیک

در رابطه با نیاز به آموزش شهروندان کرج در حوزه حمل و نقل و ترافیک، اذعان شهروندان بر نیاز بالای آموزش شهروندان در این حوزه بوده است (۶۸,۶٪؛ $M=۳,۸۹$, $SD=۱,۰۱$). میانگین نیاز به آموزش در هر ۱۳ مقوله مورد بررسی در حوزه حمل و نقل و ترافیک بالاتر از حد متوسط (۳) بوده است که نشان از ضرورت آموزش هر این مقولات دارد.

۳- فرهنگ

شهروندان کرج نیاز بالایی به آموزش در حوزه فرهنگ دارند ($M=۳,۳۳$, $SD=۱,۲۲$). بطوریکه قریب به نیمی از آنها (۴۸,۴٪) به آموزش بالای شهروندان برای آموزش در حوزه فرهنگ و مباحث مطروحه در این تحقیق داشته و بیش از یک پنجم آنها (۲۲,۲٪)

نیز اولویت آموزش در این حوزه را کم برآورد کردند. میانگین نیاز به آموزش در هر ۶ مقوله مورد بررسی در حوزه فرهنگ، بالاتر از حد متوسط (۳) بوده است که ضرورت آموزش هر این ۶ مقوله را دلالت می‌کند.

جدول (۲) توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب «ارزیابی از نیاز به آموزش در حوزه حمل‌ونقل و ترافیک»

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات
۱۳	۱,۰۳	۳,۷۹	۱۱۹۶	۲۹,۳	۳۲,۹	۲۸,۲	۶,۹	۲,۳	۰,۵	۱. استفاده از حمل‌ونقل عمومی و کاهش استفاده از خودروی شخصی
۱	۰,۹۴	۴,۰۸	۱۱۹۴	۴۰,۱	۳۵,۱	۱۹,۱	۴,۴	۱,۳	۰,۱	۲. پارک و توقف خودرو در محل مناسب (عدم پارک جلوی آتش‌نشانی، جلوی درب منزل دیگران و...)
۷	۰,۹۱	۳,۸۵	۱۱۸۸	۲۷,۵	۳۶	۳۱,۶	۳,۵	۰,۹	۰,۴	۳. توجه رانندگان به امنیت عابران (عدم عبور از خط عابر و محل‌های خط‌کشی شده)
۱۰	۱	۳,۸۰	۱۱۸۶	۲۶,۱	۴۲,۲	۲۰	۹,۳	۱,۵	۰,۹	۴. عبور از پل عابر پیاده فاقد پله برقی
۱۲	۱,۰۷	۳,۸۰	۱۱۸۸	۲۸,۵	۳۸,۶	۲۲,۲	۶,۱	۴,۱	۰,۶	۵. آموزش حمل‌ونقل پاک (پیاده‌مداری، دوچرخه‌سواری و...)
۹	۱,۰۴	۳,۸۴	۱۱۸۹	۳۰,۴	۳۷,۹	۲۰,۴	۸,۲	۲,۴	۰,۷	۶. احتیاط در رانندگی (توجه به کودکان، سالمندان و افراد کم‌توان، نزدیکی مدارس، گذرگاه عابر پیاده و...)
۱۱	۱,۰۵	۳,۸۰	۱۱۸۵	۲۸,۴	۳۷,۷	۲۳,۲	۶,۵	۳,۲	۰,۹	۷. آموزش اصول مدیریت سفر (انتخاب زمان سفر، مسیر، وسیله سفر و...)
۸	۱,۰۷	۳,۸۵	۱۱۸۷	۳۰,۴	۳۹,۸	۱۹,۳	۵,۴	۴,۲	۰,۹	۸. فرهنگ ایمنی در داخل اتومبیل (کمربند، صندلی کودک و...)
۴	۱	۳,۹۱	۱۱۸۸	۳۲,۱	۳۹	۱۹,۸	۶,۶	۲,۱	۰,۴	۹. آموزش قوانین راهنمایی و رانندگی به کودکان و نوجوانان
۶	۱,۰۲	۳,۸۹	۱۱۸۷	۳۲,۶	۳۵,۲	۲۳,۱	۶,۷	۲	۰,۴	۱۰. آموزش راکبان و موتورسواران
۵	۰,۹۶	۳,۹۰	۱۱۸۶	۲۹,۶	۴۰,۱	۲۲,۸	۵,۶	۱,۳	۰,۶	۱۱. آموزش عابران (پدیده عابران سر به موبایل، عبور از چهارراه‌ها، عبور از مسیرهای تعیین شده و...)
۳	۰,۹۳	۳,۹۵	۱۱۸۸	۳۲,۳	۳۷,۷	۲۳,۳	۵,۶	۰,۷	۰,۳	۱۲. آموزش رانندگان (نحوه برخورد با مسافران، جریمه‌های رانندگی، حق تقدم، عدم سرعت و...)
۲	۰,۹۶	۴	۱۱۸۶	۳۶,۷	۳۴,۱	۲۳,۴	۴	۱,۱	۰,۷	۱۳. رعایت حق تقدم عبور وسائل نقلیه امدادی
-	۱,۰۱	۳,۸۹	۱۲۰۰	۳۲,۳	۳۶,۳	۲۲,۸	۵,۹	۲,۳	۰,۶	مقیاس

جدول (۳) توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب «ارزیابی از نیاز به آموزش در حوزه فرهنگ»

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات
۳	۱,۱۲	۳,۳۵	۱۱۹۲	۱۶,۴	۲۸,۴	۳۷,۴	۹,۵	۴,۷	۳,۶	۱. گذران و غنی‌سازی اوقات فراغت و تفریحات سالم
۵	۱,۲۶	۳,۲۴	۱۱۹۲	۱۷,۸	۲۸,۳	۲۵,۹	۱۶,۱	۶,۷	۵,۲	۲. فرهنگ استفاده از کالاهای ایرانی و پرهیز از مصرف کالاهای خارجی
۶	۱,۱۹	۳,۱۶	۱۱۸۸	۱۳,۷	۲۷,۳	۳۲,۳	۱۴,۹	۷,۴	۴,۴	۳. نشانه‌ها و یادواره‌های شهری
۴	۱,۱۷	۳,۳۳	۱۱۹۰	۱۶,۹	۳۱,۲	۲۸,۱	۱۵,۳	۵,۷	۲,۹	۴. آموزش فرهنگ صحیح مصرف (عدم)

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات
										مصرف‌گرایی، عدم اسراف و تجمل و...
۱	۱,۱۸	۳,۳۷	۱۱۸۹	۱۸,۳	۳۰,۶	۳۰,۸	۱۰,۶	۵,۴	۴,۳	۵. آگاه‌سازی عمومی به اینکه "کرج، شهری برای همه است".
۲	۱,۱۷	۳,۳۶	۱۱۹۰	۲۰,۳	۲۴,۶	۳۴,۷	۱۱,۸	۵,۱	۳,۴	۶. فرهنگ عدم کمک فردی به متکدیان
-	۱,۲۲	۳,۳۳	۱۲۰۰	۱۹	۲۹,۴	۲۹,۷	۱۰,۳	۷,۶	۴,۱	مقیاس

۴- فرهنگ شهرنشینی

ارزیابی شهروندان از نیاز به آموزش مقولات و مباحث در حوزه فرهنگ شهرنشینی بالاتر از حد متوسط است ($M=3,60$ ، $SD=1,04$)؛ بطوریکه ۵۶,۲٪ آنها گفته‌اند آموزش شهروندان کرج در حوزه فرهنگ شهرنشینی اولویت زیادی دارد. در تمام ۱۱ مقوله مورد نظر در حوزه فرهنگ شهرنشینی، میانگین نیاز به آموزش بالاتر از حد متوسط (۳) بوده است که بر ضرورت آموزش در همه این حوزه‌ها دارد.

جدول (۴) توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب «ارزیابی از نیاز به آموزش در حوزه فرهنگ شهرنشینی»

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات
۱۰	۰,۹۵	۳,۴۷	۱۱۹۱	۱۵,۴	۳۰,۸	۴۲,۷	۷,۶	۲,۵	۰,۹	۱. استفاده درست از وسایل ورزشی در پارک‌ها
۴	۱,۰۴	۳,۶۴	۱۱۹۳	۲۳	۳۵,۶	۲۶,۷	۱۱,۹	۲,۶	۰,۲	۲. عدم سد معبر برای دیگران
۶	۱,۱۳	۳,۵۸	۱۱۹۰	۲۴,۵	۳۱,۸	۲۸,۱	۹,۷	۵	۱,۱	۳. رعایت حق تقدم دیگران در صف‌های نانوايي، خرید، مترو، اتوبوس و...
۸	۱,۰۲	۳,۵۴	۱۱۹۴	۱۸	۳۶,۷	۳۱,۲	۱۰,۳	۳,۴	۰,۳	۴. نحوه استفاده و حفظ اموال عمومی
۹	۱,۰۱	۳,۵۰	۱۱۹۴	۱۷,۶	۳۲,۸	۳۶	۹,۹	۲,۸	۰,۸	۵. سازمان‌های غیردولتی (NGOs) و تشکل‌های مردمی
۷	۱	۳,۵۷	۱۱۹۰	۱۹,۳	۳۴,۶	۳۲,۶	۱۰,۷	۲,۲	۰,۶	۶. مشارکت مردم در امور شهر (کمک به بهبود محله، تماس با شهرداری و...)
۳	۱,۰۶	۳,۷۲	۱۱۹۳	۲۷,۷	۳۳	۲۶,۵	۹,۸	۲,۶	۰,۴	۷. توانمندسازی و مشارکت اجتماعی زنان
۱	۱,۰۷	۳,۷۴	۱۱۸۹	۳۰,۴	۲۸,۳	۲۸,۹	۹,۸	۲	۰,۵	۸. رعایت حقوق حیوانات و مهربانی با آنها
۲	۱,۰۷	۳,۷۳	۱۱۸۹	۲۹,۶	۳۰,۵	۲۶,۵	۱۰,۸	۲,۳	۰,۳	۹. رعایت فرهنگ آپارتمان‌نشینی (رعایت حقوق همسایه‌ها، عدم سروصدا، نظافت آپارتمان و...)
۱۱	۱,۱۰	۳,۴۶	۱۱۹۱	۲۰	۲۹,۷	۳۲,۷	۱۲,۳	۳	۲,۳	۱۰. پرداخت عوارض شهری (نوسازی و پسماند)
۵	۱,۰۴	۳,۶۰	۱۱۸۹	۲۳,۲	۲۹,۸	۳۴,۱	۹,۷	۲,۶	۰,۶	۱۱. رعایت ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری (نماسازی بالکن، مناسب‌سازی معابر، تراکم، بافت فرسوده و...)
-	۱,۰۴	۳,۶۰	۱۲۰۰	۲۲,۱	۳۴,۱	۳۰,۳	۹,۸	۳,۱	۰,۷	مقیاس

۵- سبک زندگی اسلامی و ایرانی

ارزیابی شهروندان از نیاز به آموزش مقولات و مباحث در حوزه سبک زندگی اسلامی و ایرانی بالاست ($M=3,10$ ، $SD=1,26$)؛ البته گرچه بیش از یک سوم آنها (۳۸,۶٪) گفته‌اند آموزش شهروندان کرج در حوزه سبک زندگی اسلامی و ایرانی اولویت زیادی دارد، اما درعین حال ۲۹,۳٪ پاسخگویان نیز به نیاز کم شهروندان به آموزش در این حوزه اشاره کرده‌اند. وفق نتایج این بخش، از بین ۹ مقوله مورد بررسی در این حوزه، میانگین ۵ مقوله بالاتر از حد متوسط (۳) و میانگین ۴ مقوله پایین‌تر از آن بوده است که هر ۴ مقوله مربوط به سبک زندگی اسلامی و ایرانی بوده است. از بین ۶ مقوله مرتبط با سبک زندگی اسلامی، میانگین ۲ مقوله بالاتر از حد متوسط (۳) و میانگین ۴ مقوله پایین‌تر از آن بوده است. ۲ مقوله مورد نظر شامل رعایت حلال و حرام در زندگی

و رعایت سنت اسلامی در گفتار و کردار ($M=3,24$, $SD=1,33$) و رعایت سنت اسلامی در گفتار و کردار ($M=3,06$, $SD=1,27$) بوده است. از بین ۳ مقوله مرتبط با سبک زندگی ایرانی، میانگین هر ۳ مقوله بالاتر از حد متوسط (۳) بوده است.

جدول (۵) توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب «ارزیابی از نیاز به آموزش در حوزه سبک زندگی اسلامی و ایرانی»

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات
۵	۱,۲۷	۳,۰۶	۱۱۹۱	۱۳,۹	۲۴,۶	۳۳,۲	۱۰,۵	۶,۸	۱۰,۹	۱. رعایت سنت اسلامی در گفتار و کردار
۴	۱,۳۳	۳,۲۴	۱۱۹۱	۲۰,۲	۲۸	۲۲,۶	۱۴,۳	۶,۸	۸,۱	۲. رعایت حلال و حرام در زندگی
۷	۱,۳۴	۲,۹۰	۱۱۸۸	۱۳,۳	۲۳,۵	۲۶,۵	۱۳,۶	۸,۸	۱۴,۲	۳. رعایت حجاب و عفت اسلامی
۸	۱,۳۳	۲,۸۹	۱۱۹۲	۱۳,۳	۲۲,۱	۲۶,۵	۱۶,۴	۹,۳	۱۲,۲	۴. آیین‌ها و مناسک اسلامی (ماه رمضان، ماه محرم و...)
۶	۱,۳۱	۲,۹۳	۱۱۹۱	۱۴	۲۱,۸	۲۸,۲	۱۵,۸	۸,۷	۱۱,۴	۵. مهارت‌های تحکیم خانواده (با تأکید بر آموزه‌های دین اسلام)
۹	۱,۳۲	۲,۷۸	۱۱۹۰	۱۲,۱	۱۸,۵	۲۹,۴	۱۵,۷	۹,۹	۱۴,۴	۶. آشنایی با ارزش‌ها و تاریخ دفاع مقدس
۱	۱,۰۳	۳,۴۵	۱۱۹۱	۱۹,۴	۲۴,۵	۴۳	۸,۷	۲	۲,۴	۷. فراگیری فرهنگ ملی و ایرانی
۳	۱,۱۶	۳,۳۴	۱۱۹۱	۱۷,۶	۳۱	۲۷	۱۷	۳,۴	۴	۸. آشنایی با اعیاد و مناسک‌های باستانی و ایرانی (عید نوروز، شب یلدا و...)
۲	۱,۱۸	۳,۳۵	۱۱۹۱	۲۱,۲	۲۲,۹	۳۴,۶	۱۳	۴,۵	۳,۹	۹. صلوة رحم و دیدوبازدید از خویشاوندان
-	۱,۲۶	۳,۱۰	۱۲۰۰	۱۶	۲۲,۶	۳۲,۳	۱۳,۸	۶,۷	۸,۸	مقیاس

۶- مهارت‌های زندگی

در رابطه با آموزش شهروندان کرج در حوزه مهارت‌های زندگی، نتایج دلالت بر ارزیابی بالای پاسخگویان از نیاز شهروندان کرج به آموزش در این حوزه داشت ($M=3,84$, $SD=1,01$). حدود دو سوم پاسخگویان (۶۵,۵٪) گفته‌اند که آموزش شهروندان در حوزه مهارت‌های زندگی اولویت زیادی دارد. از بین ۱۴ مقوله مرتبط با مهارت‌های زندگی، میانگین هر ۱۴ مقوله بالاتر از حد متوسط (۳) بود که دلالت بر ضرورت آموزش در هر این ۱۴ مقوله دارد. برجسته‌ترین مضامین اولویت‌های آموزش شهروندی در حوزه مهارت‌های زندگی، عمدتاً شامل کارآفرینی و اشتغال‌زایی، زناشویی و خانواده، روابط اجتماعی و فرزندپروری بوده است.

جدول (۶) توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب «ارزیابی از نیاز به آموزش در حوزه مهارت‌های زندگی»

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات
۸	۰,۹۱	۳,۸۸	۱۱۹۵	۲۷,۸	۳۹,۹	۲۶,۶	۴	۱,۵	۰,۲	۱. مهارت‌های فرزندپروری (مهربانی، محبت، خشم، لجاجت و...)
۳	۰,۹۶	۳,۹۹	۱۱۹۵	۳۵,۵	۳۷	۲۰,۵	۵,۳	۱,۲	۰,۶	۲. مهارت‌های روابط زناشویی
۴	۰,۹۵	۳,۹۶	۱۱۹۵	۳۲,۶	۴۰,۳	۲۰,۳	۴,۹	۱,۷	۰,۳	۳. مهارت‌های ارتباط و برخورد مؤثر با دیگران
۹	۱,۰۱	۳,۸۷	۱۱۹۲	۳۲	۳۵,۴	۲۴,۲	۵,۳	۱,۷	۱,۴	۴. مهارت‌های روابط فرزند-والدین
۱۴	۱,۲۸	۳,۳۶	۱۱۹۵	۲۱,۷	۲۹,۵	۲۵,۶	۱۰	۵,۲	۷,۹	۵. افزایش فرزند
۱۳	۱,۱۸	۳,۶۱	۱۱۹۵	۲۶,۹	۳۱,۹	۲۳,۹	۱۰	۳,۴	۳,۸	۶. ازدواج (سن، تأخیر، معیارها، اهمیت و...)
۵	۰,۹۴	۳,۹۵	۱۱۹۳	۳۲,۶	۳۸,۷	۲۱,۸	۵,۲	۱,۱	۰,۶	۷. زنان سرپرست و بدسرپرست
۷	۰,۹۷	۳,۹۰	۱۱۹۴	۳۲	۳۶,۱	۲۴,۵	۵,۴	۱,۵	۰,۵	۸. تکریم و احترام به خانواده
۶	۰,۹۴	۳,۹۲	۱۱۹۵	۳۲,۶	۳۵,۶	۲۴,۹	۶,۱	۰,۸	۰	۹. مهارت‌های روانشناختی (مدیریت زمان، کنترل خشم، کنترل استرس و...)
۱۱	۰,۹۸	۳,۸۲	۱۱۹۴	۲۹,۲	۳۴,۷	۲۷,۱	۷,۵	۱,۳	۰,۳	۱۰. مهارت‌های تفکر انتقادی (توضیح مسائل بطور شفاف، پرسیدن سئوالات خوب، ارائه نظرات درست، جستجوی حقیقت،

موضوعات	اصلاً	خیلی کم	کم	تا حدی	زیاد	خیلی زیاد	n	M	SD	رتبه
طرح ایده‌های جدید و...										
۱۱. مهارت‌های زندگی در دوره سالمندی و بازنشستگی	۰,۳	۱,۳	۷,۲	۲۹,۱	۳۳,۶	۲۸,۵	۱۱۹۵	۳,۸۰	۰,۹۸	۱۲
۱۲. مهارت‌های زندگی با سالمندان و معلولین	۰,۲	۱,۷	۶,۳	۲۷,۳	۳۵,۵	۲۹,۱	۱۱۹۲	۳,۸۳	۰,۹۷	۱۰
۱۳. مهارت‌های کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری	۰,۳	۰,۸	۴,۷	۲۳,۷	۳۳,۱	۳۷,۵	۱۱۹۲	۴,۰۱	۰,۹۴	۲
۱۴. مهارت‌های راه‌اندازی کسب‌وکار و اشتغال‌زایی	۰,۳	۰,۹	۴,۲	۲۳,۴	۲۶,۵	۴۴,۷	۱۱۹۴	۴,۰۹	۰,۹۷	۱
مقیاس	۱,۳	۱,۶	۵,۸	۲۵,۸	۳۵,۲	۳۰,۳	۱۲۰۰	۳,۸۴	۱,۰۱	-

۷- ایمنی و مدیریت بحران

ارزیابی پاسخگویان از اولویت آموزش شهروندان کرج در حوزه ایمنی و مدیریت بحران بالاست ($M=۳,۸۱$, $SD=۱,۰۴$). قریب به دو سوم پاسخگویان (۶۴,۳٪) بر اولویت زیاد آموزش در حوزه ایمنی و مدیریت بحران و ۱۱,۹٪ بر اولویت کم آموزش در این حوزه تأکید داشتند. از بین ۸ مقوله مرتبط با حوزه ایمنی و مدیریت بحران، میانگین هر ۸ مقوله بالاتر از حد متوسط (۳) بود که دلالت بر ضرورت آموزش در این ۸ مقوله دارد.

جدول (۷) توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب «ارزیابی از نیاز به آموزش در حوزه ایمنی و مدیریت بحران»

موضوعات	اصلاً	خیلی کم	کم	تا حدی	زیاد	خیلی زیاد	n	M	SD	رتبه
۱. آشنایی با نشانه‌ها، زمینه‌ها و آثار بحران‌های طبیعی (سیل، زلزله و...)	۰,۵	۱,۵	۶	۲۸,۴	۳۲,۵	۳۱,۱	۱۱۹۳	۳,۸۴	۰,۹۹	۱
۲. مهارت‌های آمادگی و مقابله با حوادث طبیعی و غیرطبیعی (پیشگیری، پناهگیری، تخلیه اضطراری و...)	۰,۴	۱	۱۱,۳	۲۲,۴	۳۱,۶	۳۳,۲	۱۱۹۴	۳,۸۳	۱,۰۵	۳
۳. روش‌های امداد و نجات فردی و خانوادگی	۰,۴	۳,۵	۷,۸	۲۴,۱	۳۲,۱	۳۲	۱۱۹۲	۳,۸۰	۱,۰۹	۷
۴. آشنایی با کمک‌های اولیه در حوادث	۰,۵	۱,۲	۱۲	۲۱,۵	۳۲,۶	۳۲,۳	۱۱۹۲	۳,۸۱	۱,۰۶	۶
۵. آشنایی با لوازم و تجهیزات امداد و نجات	۰,۳	۱,۶	۸,۹	۲۵,۹	۳۰,۲	۳۳,۱	۱۱۹۱	۳,۸۳	۱,۰۴	۲
۶. آموزش ایمنی ابزار و لوازم خانگی	۰,۴	۱,۸	۹	۲۵,۲	۳۲,۶	۳۱	۱۱۹۴	۳,۸۱	۱,۰۴	۵
۷. اطفاء حریق (آتش) و راه‌های پیشگیری	۰,۴	۱,۷	۸,۷	۲۵,۱	۳۲,۹	۳۱,۱	۱۱۹۳	۳,۸۲	۱,۰۳	۴
۸. آشنایی با نحوه قطع جریان برق، آب، گاز و... در زمان حوادث	۰,۵	۱,۶	۹,۲	۲۷,۸	۲۸,۸	۳۲,۱	۱۱۹۴	۳,۷۹	۱,۰۵	۸
مقیاس	۰,۸	۱,۳	۹,۸	۲۳,۸	۳۳,۱	۳۱,۲	۱۲۰۰	۳,۸۱	۱,۰۴	-

۸- سلامت و پزشکی

شهروندان ارزیابی بالایی از ضرورت آموزش شهروندان کرج در حوزه سلامت و پزشکی داشتند ($M=۳,۷۵$, $SD=۱,۰۳$). قریب به دو سوم پاسخگویان (۶۲,۷٪) بر اولویت زیاد آموزش در حوزه سلامت و پزشکی تأکید داشته و ۱۲٪ آنها نیز اولویت آموزش در این حوزه را کم ارزیابی کردند. از بین ۸ مقوله مرتبط با حوزه سلامت و پزشکی، میانگین هر ۸ مقوله بالاتر از حد متوسط (۳) بود که حاکی از ضرورت آموزش در این ۸ مقوله است. برجسته‌ترین مضامین مبنی بر ضرورت آموزش سلامت و پزشکی، مربوط به سلامت در هر سه بُعد سلامت جسمی، سلامت روانی و ذهنی، و سلامت اجتماعی بود که با نسبتاً تقریباً مشابهی جزو اولویت‌های ابتدایی آموزش شهروندی بودند.

جدول (۸) توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب «ارزیابی از نیاز به آموزش در حوزه سلامت و پزشکی»

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات
۶	۰,۹۵	۳,۷۳	۱۱۹۲	۲۳,۶	۳۶,۴	۳۱,۸	۶,۴	۱,۲	۰,۷	۱. سواد سلامت و خودمراقبتی (دانش و مهارت خواندن و تحلیل اطلاعات سلامت)
۲	۱,۰۱	۳,۷۸	۱۱۹۳	۲۸,۱	۳۵,۹	۲۴,۴	۹,۸	۱,۴	۰,۴	۲. سلامت جسمی (دردهای جسمی و فیزیکی)
۳	۱,۰۴	۳,۷۸	۱۱۹۳	۲۹,۱	۳۴,۵	۲۵,۴	۸	۲,۷	۰,۴	۳. سلامت روانی و ذهنی (عدم افسردگی و استرس، خواب راحت و...)
۵	۱,۰۵	۳,۷۵	۱۱۹۱	۲۸,۶	۳۲,۵	۲۶,۸	۹,۶	۱,۸	۰,۸	۴. سلامت اجتماعی (مشارکت اجتماعی، شکوفایی اجتماعی، انسجام اجتماعی و...)
۷	۱,۰۵	۳,۷۲	۱۱۹۱	۲۸,۶	۳۰	۲۹,۶	۹	۲,۱	۰,۷	۵. رعایت بهداشت فردی
۱	۱,۰۲	۳,۸۰	۱۱۹۱	۳۰,۱	۳۲,۲	۲۷,۶	۷,۸	۱,۴	۰,۸	۶. رعایت بهداشت در زمان‌های بحرانی (مانند شرایط کرونا، زلزله، سیل و...)
۴	۱,۰۲	۳,۷۵	۱۱۹۳	۲۸,۲	۳۲,۳	۲۸,۴	۹,۲	۱,۵	۰,۴	۷. آشنایی و پیشگیری از بیماری‌های واگیر و غیرواگیر (دیابت، قلبی، پُرخطر و...)
۸	۱,۰۸	۳,۵۷	۱۱۹۲	۲۴,۷	۲۵,۹	۳۴,۶	۱۱,۲	۲,۷	۰,۸	۸. آموزش ورزش (ورزش همگانی، ورزش در منزل و...)
-	۱,۰۳	۳,۷۵	۱۲۰۰	۲۷,۱	۳۵,۶	۲۵,۳	۹,۵	۱,۷	۰,۸	مقیاس

۹- آسیب‌های اجتماعی

شهروندان ارزیابی بسیار بالایی از ضرورت آموزش شهروندان کرج در حوزه آسیب‌های اجتماعی داشتند ($M=۴,۲۵$, $SD=۰,۸۸$). بطوریکه سه چهارم پاسخگویان (۸۰,۷٪) بر اولویت زیاد آموزش شهروندان کرج در حوزه آسیب‌های اجتماعی تأکید داشته و تنها ۳,۲٪ آنها اولویت آموزش در این حوزه را کم ارزیابی کردند. از بین ۸ مقوله مرتبط با حوزه آسیب‌های اجتماعی، میانگین هر ۸ مقوله بالاتر از حد متوسط (۳) و حتی (۴) بود که نشان‌دهنده ضرورت بسیار زیاد آموزش در این ۸ مقوله است. برجسته‌ترین مضامین مبنی بر ضرورت آموزش آسیب‌های اجتماعی، از یک سو مربوط به مصرف انواع دخانیات سنتی و صنعتی و از سوی دیگر مربوط به آسیب‌های حوزه خانواده شامل خیانت زناشویی، طلاق و پیامدهای آن، کودک‌آزاری، همسرآزاری، سالمندآزاری، معلول‌آزاری، و ازدواج سفید و خانه مجردی بود.

جدول (۹) توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب «ارزیابی از نیاز به آموزش در حوزه آسیب‌های اجتماعی»

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات
۶	۰,۸۶	۴,۱۹	۱۱۹۰	۴۳,۹	۳۵,۹	۱۷,۱	۲	۰,۶	۰,۴	۱. آشنایی و پیشگیری از مصرف مواد دخانی (سیگار، الکل، قلیان، پِیپ)
۱	۰,۷۸	۴,۴۰	۱۱۸۹	۵۵,۱	۳۳	۹,۵	۱,۹	۰,۴	۰,۲	۲. انواع و پیامدهای مصرف دخانیات سنتی (تریاک، هروئین، حبشیش و...) و دخانیات صنعتی (شیشه، کراک، کریستال و...)
۸	۱	۴,۰۹	۱۱۹۰	۴۲,۶	۳۳,۹	۱۶,۷	۳,۷	۱,۷	۱,۴	۳. رابطه دوستی با جنس مقابل
۷	۰,۹۴	۴,۱۵	۱۱۸۸	۴۵,۳	۳۲	۱۷,۷	۳,۴	۱,۲	۰,۵	۴. تکدی‌گری
۳	۰,۸۰	۴,۳۰	۱۱۸۹	۴۸,۷	۳۵,۷	۱۳,۵	۱,۷	۰,۳	۰,۲	۵. طلاق و پیامدهای آن
۲	۰,۷۷	۴,۳۷	۱۱۸۹	۵۲,۹	۳۳,۴	۱۲	۱,۲	۰,۲	۰,۳	۶. خیانت زناشویی
۵	۰,۹۰	۴,۲۳	۱۱۹۰	۴۷,۲	۳۵	۱۳,۶	۲,۳	۰,۸	۱,۱	۷. ازدواج سفید و خانه مجردی
۴	۰,۸۴	۴,۲۵	۱۱۸۹	۴۸,۷	۳۰,۳	۱۹,۱	۱,۵	۰	۰,۴	۸. کودک‌آزاری، همسرآزاری، سالمندآزاری، معلول‌آزاری
-	۰,۸۸	۴,۲۵	۱۲۰۰	۴۹,۳	۳۱,۵	۱۶	۱,۸	۰,۹	۰,۵	مقیاس

۱۰- موبایل، اینترنت و شبکه‌های مجازی

ارزیابی شهروندان از ضرورت آموزش شهروندان کرج در حوزه موبایل، اینترنت و شبکه‌های مجازی داشتند ($M=3,92$ ، $SD=1,07$). بطوریکه ۷۰,۴٪ پاسخگویان بر اولویت زیاد آموزش شهروندان کرج در حوزه موبایل، اینترنت و شبکه‌های مجازی تأکید داشته و تنها ۹٪ آنها قایل به اولویت کم آموزش شهروندان در این حوزه بودند. از بین ۵ مقوله مرتبط با حوزه موبایل، اینترنت و شبکه‌های مجازی، میانگین هر ۵ مقوله بالاتر از حد متوسط (۳) بود که حکایت از ضرورت آموزش در این ۵ مقوله دارد. برجسته‌ترین مضمون مبنی بر ضرورت آموزش موبایل، اینترنت و شبکه‌های مجازی، آموزش والدین و فرزندان نسبت به فضای مجازی از حیث نحوه استفاده از آن از یک طرف و پیامدهای آن از سوی دیگر است. به عبارتی، برای شهروندان کرج، نحوه استفاده از موبایل و شبکه‌های مجازی، فی‌نفسه اهمیت زیادی برای آموزش ندارد، اما آنچه مهم است نحوه استفاده درست فرزندان بویژه از شبکه‌های مجازی است که اولویت آموزشی آنها را تعیین کرده است.

جدول (۱۰) توزیع نسبی پاسخگویان برحسب «ارزیابی از نیاز به آموزش در حوزه موبایل، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی»

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات
۴	۱,۰۳	۳,۸۰	۱۱۹۲	۲۵,۷	۴۳,۵	۲۱,۵	۳,۹	۱,۳	۴,۲	۱. نحوه استفاده درست از موبایل و تلفن همراه
۳	۱,۰۹	۳,۸۲	۱۱۸۹	۳۲	۳۴,۷	۲۲,۵	۵,۸	۱,۴	۳,۷	۲. شهروند الکترونیک (توانایی استفاده از اینترنت برای انجام کارهای روزمره بانکی و...)
۵	۱,۰۹	۳,۸۰	۱۱۸۸	۲۹,۳	۳۹	۱۹,۸	۶,۶	۱,۵	۳,۹	۳. نحوه استفاده درست از شبکه‌های مجازی (واتساپ، اینستاگرام و...)
۲	۱,۰۵	۳,۸۲	۱۱۸۹	۲۹	۳۹	۲۱,۹	۵,۵	۱	۳,۶	۴. پیامدهای شبکه‌های مجازی
۱	۰,۹۹	۴,۰۲	۱۱۸۹	۳۹,۲	۳۳,۱	۲۰,۹	۴,۶	۰,۲	۲	۵. نحوه استفاده فرزندان از شبکه‌های مجازی
-	۱,۰۷	۳,۹۲	۱۲۰۰	۳۵,۶	۳۴,۸	۲۰,۷	۴,۳	۱,۴	۳,۳	مقیاس

۳-۴) ابعاد آموزش شهروندی

۱- **ارزش‌ها و حقوق شهروندی:** ارزیابی شهروندان از نیاز به آموزش ارزش‌ها و حقوق شهروندی بسیار بالاست ($M=3,90$ ، $SD=1,14$) و قریب به سه چهارم آنها (۷۰,۷٪) از میزان زیاد نیاز به آموزش شهروندی در این حوزه گفته‌اند. میانگین نیاز به آموزش در هر ۲ مقوله مورد بررسی در حوزه ارزش‌ها و حقوق شهروندی بالاتر از حد متوسط (۳) بوده است.

۲- **اخلاق شهروندی:** در رابطه با اخلاق شهروندی و نیاز به آموزش شهروندان کرج در این حوزه، نتایج نشان از ارزیابی بالای شهروندان از نیاز به آموزش در این حوزه داشت (۵۲,۲٪؛ $M=3,51$ ، $SD=1,08$). میانگین نیاز به آموزش در حوزه اخلاق شهروندی در تمام ۷ مقوله مورد بررسی در این حوزه بالاتر از حد متوسط (۳) بوده است.

۳- **تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی:** ارزیابی شهروندان از نیاز به آموزش در حوزه تعهد و مسئولیت‌پذیری بالاست ($M=3,42$ ، $SD=1,25$) و ۴۹,۹٪ آنها گفته‌اند که بایستی به شهروندان کرج مباحث مربوط به تعهد و مسئولیت‌پذیری را آموزش داد. میانگین نیاز به آموزش در حوزه تعهد و مسئولیت‌پذیری در تمام ۳ مقوله مورد بررسی در این حوزه بالاتر از حد متوسط (۳) بوده است.

۴- **مشارکت مدنی:** میزان ارزیابی پاسخگویان از نیاز به آموزش شهروندان کرج در حوزه مشارکت مدنی پایین است (۳۹,۳٪؛ $M=2,85$ ، $SD=1,25$). از بین ۴ مقوله در حوزه مشارکت مدنی، میانگین نیاز به آموزش شهروندان در تنها یک مقوله که

شامل کمک به دیگران در زمان بلایای طبیعی است، بطور نسبی بالاتر از حد متوسط بوده ($M=3,08$ ، $SD=1,34$) و میانگین ۳ مقوله دیگر پایین‌تر از حد متوسط است.

۵- **تعلق/عرق محلی، ملی و بین‌المللی:** نتایج این تحقیق نشان داد که از یک طرف میزان ارزیابی پاسخگویان از نیاز به آموزش شهروندان کرج در حوزه تعلق هویتی بالاست ($M=3,40$ ؛ $SD=1,25$) و از طرف دیگر مقیاس آموزش تعلق هویتی شهروندان مورد مطالعه در درجه اول محلی و شهری است و تعلقات ایرانی و بین‌المللی در مراتب بعدی قرار دارند. میانگین نیاز به آموزش در حوزه تعلق هویتی در تمام ۶ مقوله مورد بررسی در این تحقیق بالاتر از حد متوسط (۳) بوده است.

جدول (۱۱) توزیع نسبی پاسخگویان برحسب «ارزیابی از نیاز به آموزش در ابعاد شهروندی»

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات آموزش شهروندی	ابعاد
۱	۱,۰۷	۳,۷۸	۱۱۹۰	۳۱	۳۲,۲	۲۴,۵	۹,۳	۲,۱	۰,۸	۱. ارزش‌های شهروندی (قانون‌مداری، عدالت‌محوری، عدم پیشداوری و تبعیض، اعتقاد به دموکراسی و...)	ارزش‌ها و حقوق شهروندی
۲	۱,۲۱	۳,۷۶	۱۱۸۹	۳۴,۷	۲۹,۹	۱۸,۸	۱۰,۳	۵,۶	۰,۸	۲. حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی (آزادی شخصی، آزادی بیان، آزادی اندیشه، حق رأی‌دادن، دسترسی به حداقل رفاه و...)	
-	۱,۱۴	۳,۹۰	۱۲۰۰	۳۶,۹	۳۳,۸	۱۷,۸	۵,۲	۳,۸	۲,۵	مقیاس ۳	
۱	۱	۳,۵۲	۱۱۹۱	۱۶,۳	۳۷,۶	۳۲,۸	۹	۱,۹	۲,۴	۱. کمک کردن به دیگران، خیرخواهی و نوع‌دوستی	اخلاق شهروندی
۲	۱,۰۸	۳,۴۹	۱۱۸۹	۲۰,۵	۲۹,۵	۳۴,۳	۱۰,۷	۲,۴	۲,۶	۲. احساس همدردی	
۱	۱,۰۹	۳,۵۲	۱۱۸۸	۲۰,۵	۳۳,۲	۳۰,۶	۱۰,۴	۳,۳	۲,۱	۳. توجه به گروه‌های خاص مانند سالمندان، معلولین و...	
۳	۱,۰۷	۳,۴۷	۱۱۹۱	۱۸,۱	۳۲,۵	۳۲,۹	۱۱,۲	۲,۸	۲,۵	۴. از خودگذشتگی و فداکاری برای دیگران	
۴	۱,۰۷	۳,۴۵	۱۱۸۹	۱۷	۳۳,۷	۳۲,۴	۱۱,۱	۳,۱	۲,۷	۵. توجه به نفع عمومی، بجای نفع شخصی	
۵	۱,۰۶	۳,۴۰	۱۱۸۸	۱۶,۳	۳۰,۶	۳۵,۹	۱۱,۶	۳,۴	۲,۲	۶. مدارا (تساهل)	
۵	۱,۰۵	۳,۴۰	۱۱۹۰	۱۶,۶	۲۹,۲	۳۷,۵	۱۱,۳	۲,۹	۲,۴	۷. وحدت و همفکری	
-	۱,۰۸	۳,۵۱	۱۲۰۰	۲۰,۳	۳۱,۹	۳۱,۹	۱۰,۵	۲	۳,۳	مقیاس ۳	
۱	۱,۲۲	۳,۶۷	۱۱۸۸	۳۰,۳	۳۱,۸	۲۱,۸	۷,۱	۶	۳	۱. انتقال مشکلات به مسئولین	تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی
۳	۱,۳۱	۳,۱۳	۱۱۸۶	۱۸,۵	۲۳,۱	۲۷,۱	۱۶	۷,۴	۷,۹	۲. شرکت در انتخابات اعضای شورای شهر	
۲	۱,۲۳	۳,۴۳	۱۱۸۵	۲۳,۸	۲۶,۷	۲۸,۷	۱۱,۱	۶,۲	۳,۵	۳. تذکر دادن به رفتار ناپهناجر دیگران (مانند ریختن آشغال، عبور از چراغ قرمز، رعایت نکردن صف و...)	
-	۱,۲۵	۳,۴۲	۱۲۰۰	۲۵,۱	۲۴,۸	۲۶,۹	۱۳,۹	۲	۷,۲	مقیاس ۳	
۴	۱,۱۸	۲,۵۰	۱۱۸۸	۵,۳	۱۵	۳۲,۱	۲۰,۵	۹,۸	۱۷,۳	۱. همکاری در امور مسجد، حسینیه و هیأت‌های مذهبی	مشارکت مدنی
۱	۱,۳۴	۳,۰۸	۱۱۸۵	۱۷,۶	۲۳,۹	۲۵,۲	۱۵,۷	۱۱	۶,۶	۲. کمک کردن به دیگران در زمان بلایای طبیعی مانند زلزله، سیل و...	
۳	۱,۲۴	۲,۸۵	۱۱۸۴	۱۰,۷	۲۰	۳۲,۸	۱۷,۱	۱۱,۱	۸,۳	۳. انجام کارهای داوطلبانه، خیریه و عام‌المنفعه در سطح محله	
۲	۱,۲۴	۲,۹۳	۱۱۸۴	۱۲,۸	۱۹,۲	۳۳,۳	۱۸,۲	۹,۱	۷,۳	۴. انجام کارهای تیمی و گروهی	
-	۱,۲۵	۲,۸۵	۱۲۰۰	۱۰,۴	۲۲,۸	۲۷,۶	۲۰,۵	۸,۳	۱۰,۵	مقیاس ۳	
۴	۱,۲۳	۳,۳۸	۱۱۸۶	۱۹,۴	۳۲	۲۷,۹	۸,۹	۴,۶	۷,۳	۱. عشق به کشور ایران	تعلق/عرق محلی، ملی و
۳	۱,۲۶	۳,۴۲	۱۱۸۳	۲۳,۸	۲۷,۵	۲۶,۵	۱۱,۷	۴,۳	۶,۳	۲. افتخار به دستاوردها و پیشرفت‌های ایران	

رتبه	SD	M	n	خیلی زیاد	زیاد	تا حدی	کم	خیلی کم	اصلاً	موضوعات آموزش شهروندی	ابعاد
۵	۱,۲۸	۳,۳۴	۱۱۸۲	۲۱,۶	۲۸,۳	۲۶,۶	۱۰,۴	۶	۷,۱	۳. افتخار به پرچم ایران	بین‌المللی
۲	۱,۲۶	۳,۴۵	۱۱۸۰	۲۳,۸	۲۹,۷	۲۶,۱	۸,۸	۴,۴	۷,۲	۴. افتخار به ایرانی بودن	
۱	۱,۲۷	۳,۴۹	۱۱۸۲	۲۶,۵	۲۷,۷	۲۵,۷	۸,۹	۴,۷	۶,۴	۵. تعلق به "شهر کرج"	
۶	۱,۲۰	۳,۳۰	۱۱۸۳	۲۰,۶	۲۰,۶	۳۷,۳	۱۱,۴	۵,۱	۵	۶. احساس همدلی با شهروندان کشورهای دیگر (اعتقاد به صلح جهانی، کمک به حل مسائل جهانی و...)	
-	۱,۲۵	۳,۴۰	۱۲۰۰	۲۳,۳	۲۶,۱	۲۹,۵	۱۰,۲	۳,۴	۷,۶	مقیاس	

۴-۴) دوره‌های آموزش شهروندی

بیش از سه چهارم پاسخگویان (۷۶,۸٪) اطلاعی از برگزاری دوره‌های آموزش شهروندی از سوی شهرداری نداشتند و نمی‌دانند که شهرداری چنین دوره‌هایی را در فرهنگسراها و سراهای محله برگزار می‌کند. بنابراین، مابقی این نسبت (قریب به یک چهارم، ۲۳,۲٪) از اطلاع خود نسبت به برگزاری این دوره‌ها گفته‌اند که از بین این ۲۳,۲٪، ۱۷,۴٪ اطلاع جزئی از ماهیت این دوره‌ها داشته و تنها ۵,۸٪ اطلاعی کاملی از آنها دارند.

تبلیغات از طریق کانال دوستی و چهره‌به‌چهره، مهمترین کانال آشنایی پاسخگویان با دوره‌های آموزش شهروندی از سوی شهرداری بوده است. بطوریکه از بین پاسخگویانی که به آگاهی خود از دوره‌های آموزش شهروندی از سوی شهرداری در فرهنگسراها و سراهای محلات اشاره کردند، بیشتر آنها (۴۳٪) از طریق دوستان، ۲۱,۵٪ از طریق تبلیغات و ۱۵,۹٪ نیز از طریق فضای مجازی با این دوره‌ها آشنا شدند.

از میان پاسخگویانی که نسبت به برگزاری دوره‌های آموزش شهروندی از سوی شهرداری کرج اطلاع داشتند، اکثر قریب به اتفاق آنها (۹۳,۵٪) تاکنون در این دوره‌ها شرکت نکرده‌اند و تنها ۶,۵٪ در این دوره‌ها شرکت کرده‌اند (۱٪ در بیشتر دوره‌ها و ۵,۵٪ در نسبت خیلی کمی از این دوره‌ها حضور داشتند).

نتایج این تحقیق دلالت بر بی‌میلی پاسخگویان به شرکت در دوره‌های آموزش شهروندی از سوی شهرداری دارد. بطوریکه ۱۶,۹٪ آنها گفته‌اند اصلاً تمایلی به شرکت در این دوره‌هایی که شهرداری بناست برگزار کند، ندارند و ۲۷,۲٪ آنها از تمایل کم خود به شرکت در این دوره‌ها گفته‌اند. در مقابل، ۱۸,۴٪ از پاسخگویان از تمایل بالای خود به حضور در این دوره‌ها گفته‌اند ($SD=1,19$, $M=2,44$). مهمترین دلیل عدم تمایل پاسخگویان به شرکت در دوره‌های آموزش شهروندی، کمبود وقت بود (بیش از نیمی، ۵۸,۷٪) و دیگر دلایل پاسخگویان برای این بی‌میلی به ترتیب عبارت بودند از: اعتقاد به بی‌ثمر بودن دوره‌ها (۱۹,۲٪) و عدم حوصله و علاقه (۱۵,۶٪).

۴-۵) شناسایی و اولویت‌بندی نیازهای آموزش شهروندی

۴-۵-۱) حوزه‌های آموزش شهروندی

۱- محیط زیست: در حوزه محیط زیست، مقولات و مباحث مربوط به تمیزی محله و شهر، تفکیک زباله‌های تر و خشک در مبدأ، و کاهش پسماند، ضایعات و زباله به ترتیب مهمترین اولویت‌های آموزشی به شهروندان کرج بودند. کمترین اولویت‌های آموزش شهروندی نیز به ترتیب شامل صرفه‌جویی در مصرف انرژی خانگی، استفاده از ظروف دائمی بجای ظروف یکبار مصرف در زمان مسافرت و گردش، و بیرون گذاشتن زباله در ساعت مقرر و تعیین شده بود.

۲- حمل‌ونقل و ترافیک: در حوزه حمل‌ونقل و ترافیک، مهمترین اولویت‌های آموزشی به ترتیب شامل پارک و توقف خودرو در محل مناسب، رعایت حق تقدم عبور وسائل نقلیه امدادی، و آموزش رانندگان بود. کمترین اولویت‌های آموزش

شهروندی نیز به ترتیب شامل استفاده از حمل‌ونقل عمومی و کاهش استفاده از خودروی شخصی، آموزش حمل‌ونقل پاک، و آموزش اصول مدیریت سفر بود.

۳- فرهنگ: در حوزه فرهنگ، مهمترین اولویت‌های آموزشی به ترتیب شامل گذران و غنی‌سازی اوقات فراغت و تفریحات سالم، آگاه‌سازی عمومی به اینکه "کرج، شهری برای همه است"، و آموزش فرهنگ صحیح مصرف بودند. مقولات و مباحث مربوط به نشانه‌ها و یادواره‌های شهری، فرهنگ استفاده از کالاهای ایرانی و پرهیز از مصرف کالاهای خارجی، و فرهنگ عدم کمک فردی به متکدیان نیز به ترتیب کمترین اولویت آموزش را در بین شهروندان کرج داشتند.

۴- فرهنگ شهرنشینی: در حوزه فرهنگ شهرنشینی، آموزش مقولات رعایت فرهنگ آپارتمان‌نشینی، رعایت حقوق حیوانات و مهربانی با آنها، و توانمندسازی و مشارکت اجتماعی زنان به ترتیب بیشترین اولویت آموزشی را در بین شهروندان کرج داشتند. مقولات و مباحث مربوط به استفاده درست از وسایل ورزشی در پارک‌ها، سازمان‌های غیردولتی (NGOs) و تشکل‌های مردمی، و پرداخت عوارض شهری کمترین اولویت را در بین شهروندان داشتند.

۵- سبک زندگی اسلامی و ایرانی: در حوزه سبک زندگی اسلامی و ایرانی، مهمترین اولویت‌های آموزش شهروندی در بین شهروندان کرج به ترتیب شامل فراگیری فرهنگ ملی و ایرانی، رعایت حلال و حرام در زندگی، و آشنایی با اعیاد و مناسبت‌های باستانی و ایرانی (عید نوروز، شب یلدا و...) بودند. مقولات و مباحث مربوط به آشنایی با ارزش‌ها و تاریخ دفاع مقدس، آیین‌ها و مناسک اسلامی (ماه رمضان، ماه محرم و...)، و رعایت حجاب و عفت اسلامی نیز به ترتیب از کمترین اولویت برای آموزش به شهروندان کرج برخوردار بودند.

۶- مهارت‌های زندگی: در حوزه مهارت‌های زندگی، مهارت‌های راه‌اندازی کسب‌وکار و اشتغال‌زایی، مهارت‌های کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری، و مهارت‌های روابط زناشویی به ترتیب مهمترین اولویت‌های آموزش شهروندی در بین شهروندان کرج بودند. مقولات و مباحث مربوط به افزایش فرزند، مهارت‌های زندگی در دوره سالمندی و بازنشستگی، و مهارت‌های تفکر انتقادی نیز مقولاتی بودند که از کمترین اولویت برای آموزش به شهروندان کرج برخوردار بودند.

۷- ایمنی و مدیریت بحران: در حوزه ایمنی و مدیریت بحران، هیچ اولویت آموزشی خاصی بین انواع مقولات مشاهده نشد و اولویت همه مقولات با هم برابر بود و تفاوتی که در میانگین رتبه هر یک مشاهده می‌شود، از نظر آماری معنی‌دار نیست. در سطح مناطق نیز، جز در ۲ منطقه ۶ و ۱۱، تفاوتی بین مقولات این حوزه مشاهده نشد.

۸- سلامت و پزشکی: در حوزه سلامت و پزشکی، مهمترین اولویت‌ها در آموزش شهروندان کرج، به ترتیب شامل رعایت بهداشت در زمان‌های بحرانی، سلامت جسمی، و سلامت روانی و ذهنی بودند. مقولات و مباحث مربوط به آموزش ورزش، سواد سلامت و خودمراقبتی، و رعایت بهداشت فردی نیز مقولاتی بودند که از کمترین اولویت برای آموزش به شهروندان کرج برخوردار بودند.

۹- آسیب‌های اجتماعی: در حوزه آسیب‌های اجتماعی، مهمترین اولویت‌ها در آموزش شهروندان کرج، به ترتیب شامل انواع و پیامدهای مصرف دخانیات سنتی، خیانت زناشویی، و طلاق و پیامدهای آن بودند. مقولات و مباحث مربوط به رابطه دوستی با جنس مقابل، نکدی‌گری، و آشنایی و پیشگیری از مصرف مواد دخانی نیز مقولاتی بودند که از کمترین اولویت برای آموزش به شهروندان کرج برخوردار بودند.

۱۰- موبایل، اینترنت و شبکه‌های مجازی: در حوزه موبایل، اینترنت و شبکه‌های مجازی، مهمترین اولویت در آموزش شهروندان کرج، نحوه استفاده فرزندان از شبکه‌های مجازی بود. آموزش شهروند الکترونیک به شهروندان از زوایای مختلف، اولویت آموزش دیگر در این حوزه بود. در مقوله نحوه استفاده درست از موبایل و تلفن همراه، و نحوه استفاده درست از شبکه‌های مجازی (واتساپ، اینستاگرام و...) نیز کمترین اولویت آموزشی را در بین شهروندان کرج داشتند.

۴-۵-۲- ابعاد آموزش شهروندی

۱- ارزش‌ها و حقوق شهروندی: در حوزه ارزش‌ها و حقوق شهروندی، مهمترین اولویت در آموزش شهروندان کرج، آموزش ارزش‌های شهروندی (قانون‌مداری، عدالت‌محوری، عدم پیشداوری و تبعیض، اعتقاد به دموکراسی و...) بود. آموزش شهروندان نسبت به حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی (آزادی شخصی، آزادی بیان، آزادی اندیشه، حق رأی‌دادن، دسترسی به حداقل رفاه و...) در اولویت دوم در این حوزه قرار داشت.

۲- اخلاق شهروندی: در حوزه اخلاق شهروندی، مهمترین اولویت‌ها در آموزش شهروندان کرج به ترتیب مربوط به کمک کردن به دیگران، خیرخواهی و نوع‌دوستی، توجه به گروه‌های خاص مانند سالمندان، معلولین و...، و احساس همدردی بوده است. اولویت آموزش شهروندان نسبت به مقولات وحدت و همفکری، مدارا (تساهل)، و توجه به نفع عمومی، بجای نفع شخصی به ترتیب در کمترین حد بوده است.

۳- تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی: در حوزه تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، آموزش شهروندان نسبت به انتقال مشکلات به مسئولین بیشترین اولویت را داشت. تذکر دادن به رفتار نابهنجار دیگران (مانند ریختن آشغال، عبور از چراغ قرمز، رعایت نکردن صف و...)، و شرکت در انتخابات اعضای شورای شهر در مراتب بعدی از نظر اولویت آموزشی قرار داشتند.

۴- مشارکت مدنی: در حوزه مشارکت مدنی، شهروندان بیش از همه در زمینه‌های کمک کردن به دیگران در زمان بلاهای طبیعی مانند زلزله، سیل و...، و انجام کارهای تیمی و گروهی احساس نیاز به آموزش کرده‌اند. کمترین اولویت آموزشی به ترتیب در مقولات همکاری در امور مسجد، حسینیه و هیأت‌های مذهبی، و انجام کارهای داوطلبانه، خیریه و عام‌المنفعه در سطح محله بوده است.

۵- تعلق/عرق محلی، ملی و بین‌المللی: از بین ۶ مقوله در حوزه تعلق محلی، ملی و بین‌المللی، مقولات تعلق به "شهر کرج"، افتخار به ایرانی بودن و افتخار به دستاوردها و پیشرفت‌های ایران به ترتیب بیشترین میزان را در بین شهروندان مورد مطالعه در این تحقیق داشته‌اند. کمترین مقولات مربوط به احساس همدلی با شهروندان کشورهای دیگر (اعتقاد به صلح جهانی، کمک به حل مسائل جهانی و...)، افتخار به پرچم ایران و عشق به کشور ایران بوده است.

۴-۶) مقایسه اولویت حوزه‌ها و ابعاد آموزش شهروندی به تفکیک گروه‌های اجتماعی

۴-۶-۱- مقایسه اولویت حوزه‌های آموزش شهروندی به تفکیک گروه‌های اجتماعی

مقایسه حوزه‌های آموزش شهروندی در شهر کرج به تفکیک گروه‌های اجتماعی نشان داد که در غالب گروه‌های اجتماعی، آموزش شهروندان در حوزه‌های آسیب اجتماعی از یک سو و موبایل، اینترنت و شبکه‌های مجازی از سوی دیگر، مهمترین اولویت‌های آموزش شهروندی می‌باشند.

در مقابل، سه حوزه فرهنگ، فرهنگ شهرنشینی، و سبک زندگی اسلامی و ایرانی بطور نسبی در بین گروه‌های اجتماعی کمترین اولویت را برای آموزش شهروندان کرج داشتند.

جدول (۱۲) مقایسه اولویت حوزه‌های آموزش شهروندی به تفکیک گروه‌های اجتماعی

P	آزمون فریدمن	شبکه‌های مجازی	موبایل، اینترنت و شبکه‌های مجازی	آسیب‌های اجتماعی	سلامت و پزشکی	بهران	ایمنی و مدیریت	مهارت‌های زندگی	سبک زندگی اسلامی و ایرانی	فرهنگ	فرهنگ شهرنشینی	میانگین رتبه	گروه‌های اجتماعی	
													مرد	جنس
۰,۰۰۰	۶۲۱,۸۲۸	۵,۹۹	۶,۹۰	۵,۴۱	۵,۶۹	۵,۷۹	۳,۸۲	۵,۰۸	۴,۵۹	۵,۸۲	۵,۹۲	رتبه حوزة	۳	۴
		۲	۱	۷	۶	۵	۱۰	۸	۹	۴	۳	رتبه حوزة	۳	۴

نیازها و اولویت‌های آموزش شهروندی در بین شهروندان (مطالعه‌ای تجربی در شهر کرج) / ۹۳

P	آزمون فریدمن	شبکه‌های محازی موبایل، اینترنت و آسیب‌های اجتماعی	آسیب‌های اجتماعی	سلامت و پزشکی	ایمنی و مدیریت بحران	مهارت‌های زندگی	سبک زندگی اسلامی و ایرانی	فرهنگ شهروندی	فرهنگ	حمل و نقل و ترافیک	محیط زیست	-	گروه‌های اجتماعی	
													رتبه	رتبه حوزه
۰,۰۰۰	۳۹۸,۹۹۳	۶,۱۴	۶,۸۳	۵,۵۱	۵,۵۰	۵,۶۹	۴,۲۹	۴,۹۵	۴,۴۴	۵,۶۳	۶,۰۱	میانگین	زن	
		۲	۱	۶	۷	۴	۱۰	۸	۹	۵	۳	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۳۵۰,۱۶۵	۵,۸۶	۶,۸۳	۵,۴۵	۵,۷۸	۵,۶۵	۳,۷۶	۵,۱۹	۴,۶۸	۵,۸۳	۵,۹۷	میانگین	۳۰ سال و پایین‌تر	
		۳	۱	۷	۵	۶	۱۰	۸	۹	۴	۲	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۵۱۹,۶۵۱	۶,۱۹	۶,۸۵	۵,۴۰	۵,۴۶	۵,۸۲	۴,۱۵	۴,۹۶	۴,۵۴	۵,۶۷	۵,۹۶	میانگین	۳۱ تا ۵۰ سال	سن
		۲	۱	۷	۶	۴	۱۰	۸	۹	۵	۳	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۱۵۳,۶۴۳	۶,۰۷	۷,۰۳	۵,۵۶	۵,۷۰	۵,۶۵	۴,۳۹	۴,۷۹	۴,۱۳	۵,۷۴	۵,۹۴	میانگین	۵۱ سال و بالاتر	
		۲	۱	۷	۵	۶	۹	۸	۱۰	۴	۳	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۵۶۷,۰۶۸	۶,۲۱	۶,۹۱	۵,۳۷	۵,۳۶	۵,۸۱	۴,۲۸	۵,۰۱	۴,۵۰	۵,۶۵	۵,۹۰	میانگین	غیر عالی	تحصیلات
		۲	۱	۶	۷	۴	۱۰	۸	۹	۵	۳	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۴۷۷,۰۰۷	۵,۸۵	۶,۸۲	۵,۵۲	۵,۹۸	۵,۶۶	۳,۶۸	۵,۰۲	۴,۵۹	۵,۸۵	۶,۰۳	میانگین	عالی	
		۲	۱	۷	۴	۶	۱۰	۸	۹	۵	۳	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۳۵۲,۹۷۰	۵,۸۵	۶,۸۰	۵,۵۱	۵,۸۳	۵,۶۴	۳,۷۴	۵,۲۰	۴,۷۰	۵,۷۸	۵,۹۵	میانگین	مجرد	وضعیت تأهل
		۳	۱	۷	۴	۶	۱۰	۸	۹	۵	۲	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۶۴۷,۸۸۲	۶,۱۹	۶,۹۲	۵,۴۰	۵,۴۵	۵,۷۹	۴,۲۵	۴,۹۳	۴,۴۳	۵,۷۰	۵,۹۴	میانگین	متاهل	
		۲	۱	۷	۶	۴	۱۰	۸	۹	۵	۳	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۵۱۲,۱۱۹	۵,۷۴	۶,۸۲	۵,۶۰	۶,۰۷	۵,۸۲	۳,۶۳	۵,۱۵	۴,۶۵	۵,۶۴	۵,۸۷	میانگین	شاغل	وضعیت اشتغال
		۵	۱	۷	۲	۴	۱۰	۸	۹	۶	۳	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۴۱۷,۸۵۳	۶,۱۵	۶,۹۱	۵,۴۸	۵,۴۵	۵,۷۶	۴,۲۱	۴,۹۴	۴,۴۹	۵,۶۳	۵,۹۹	میانگین	غیر شاغل	
		۲	۱	۶	۷	۴	۱۰	۸	۹	۵	۳	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۳۲۵,۵۴۸	۶,۵۰	۶,۹۳	۵,۲۶	۵,۱۴	۵,۷۸	۴,۳۹	۵,۰۲	۴,۶۴	۵,۵۹	۵,۷۵	میانگین	۱۰ سال و پایین‌تر	
		۲	۱	۶	۷	۳	۱۰	۸	۹	۵	۴	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۳۳۱,۴۰۳	۶,۳۶	۶,۸۸	۵,۲۸	۵,۴۹	۵,۹۵	۴,۲۱	۴,۸۰	۴,۴۸	۵,۷۴	۵,۸۱	میانگین	۱۱ تا ۲۰ سال	مدت سکونت در کرج
		۲	۱	۷	۶	۳	۱۰	۸	۹	۵	۴	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۲۵۹,۴۶۰	۵,۳۳	۶,۷۷	۶,۱۵	۶,۴۶	۵,۸۱	۳,۵۰	۴,۹۴	۴,۵۶	۵,۵۳	۵,۹۵	میانگین	۲۱ سال و بالاتر	
		۷	۱	۳	۲	۵	۱۰	۸	۹	۶	۴	رتبه حوزه		
۰,۰۰۰	۱۰۱۲,۸۸	۶,۰۶	۶,۸۷	۵,۴۴	۵,۶۱	۵,۷۵	۴,۰۴	۵,۰۲	۴,۵۴	۵,۷۳	۵,۹۴	میانگین	-	کل
		۲	۱	۷	۶	۴	۱۰	۸	۹	۵	۳	رتبه حوزه		

۵- بحث و نتیجه‌گیری

نتیجه‌گیری این تحقیق را می‌توان براساس چندین گزاره به شرح زیر انجام داد:

۱- **تکثر نیازهای آموزش شهروندی:** بسیاری از موضوعات مطروحه در مجموعه نیازهایی که با عنوان نیازهای آموزش شهروندی در بین شهروندان کرج در این تحقیق مورد مطالعه قرار گرفتند، به عنوان نیاز آموزشی و در نتیجه اولویت آموزش شهروندان کرج نسبت به این موضوعات از سوی نهادهای متولی بویژه شهرداری کرج مطرح شدند. گرچه کم‌وکیف و الگوی این نیازها در برخی حوزه‌ها، ابعاد و مقولات از یک سو و در بین مناطق و گروه‌های اجتماعی مختلف از سوی دیگر متفاوت بود، اما ضرورت و نیاز بودن این آموزش‌ها مورد اذعان اکثریت قریب به اتفاق شهروندان مورد مطالعه در این تحقیق قرار گرفته است.

این نیازها در بسیاری از مطالعات قبلی مانند مطالعه زین‌آبادی (۱۳۹۶) که به «اولویت‌بندی نیازهای آموزشی شهروندان تهرانی در حوزه‌های مختلف مدیریت شهری بصورت تفصیلی و ارائه راهکارهای آموزشی متناسب با نیازها و اولویت‌های شناسایی‌شده» پرداخت، نیز به عنوان نیازهای آموزشی در بین شهروندان ۱۵ تا ۶۵ سال شهر تهران شناسایی شدند. همچنین، مقولات مشابهی در مطالعه زمانی کوخالو و نوروزی (۱۳۸۹، ۱۳۹۰) در زمینه‌های ارتقای ایمنی در داخل خودرو مانند بستن کمربند ایمنی؛ چگونگی استفاده از معابر شهری در کاهش ترافیک؛ امنیت عابران و استفاده از محل‌های خط‌کشی‌شده و پل‌های هوایی؛ استفاده بهینه از اتوبوس، تاکسی، مترو و آژانس‌های درون‌شهری؛ علایم راهنمایی و رانندگی، قوانین عبور و مرور و... از یک طرف و نظافت عمومی شهر؛ روش‌های امداد و نجات فردی و خانوادگی؛ روش‌های جمع‌آوری زباله (ساعت ۹ شب)؛ چگونگی کاهش آلودگی صوتی در شهر تهران؛ روش‌های ایمنی در منزل و پیشگیری از حوادث خانگی؛ تفکیک زباله در مبدأ از سوی دیگر یافت شدند.

۲- **الگوی متنوع نیازهای آموزش شهروندی:** یکی از نتایج مهم این تحقیق، تفاوت الگوی نیازهای آموزش شهروندی در برخی موضوعات در بین گروه‌های اجتماعی مختلف بود. بطوریکه برای مثال، آموزش موضوعاتی در حوزه سبک زندگی اسلامی و ایرانی، تعلق محلی و ملی و بین‌المللی، مهارت‌های زندگی، سلامت و پزشکی و... در طبقات اقتصادی و اجتماعی بالاتر اهمیت بیشتری داشت، اما این موضوعات در طبقات پایین‌تر اولویت کمتری داشتند. در سطح مناطق کرج نیز، تفاوت‌هایی را در الگوی نیازهای آموزش شهروندی شاهدیم. برای مثال، در زمینه سبک زندگی ایرانی، تعلق بین‌المللی، سلامت و پزشکی و... شهروندان طبقات بالای اقتصادی و اجتماعی نیاز بیشتری به آموزش شهروندی احساس می‌کردند، اما در مورد سبک زندگی اسلامی، فرهنگ، مهارت‌های زندگی و... شاهد اولویت بیشتر این موضوعات در بین طبقات پایین‌تر بودیم.

این در حالی است که در برخی مطالعات مانند زندگی، سرمدی و کریمی (۱۳۹۵) پیرامون «بررسی نیازهای آموزشی شهروندان تهران در برابر زلزله»، گرچه نیازهای آموزشی مربوط به مهارت‌های کاهش آسیب‌پذیری قبل از وقوع زلزله در اولویت اول قرار داشت، اما مقایسه نیازهای آموزشی به تفکیک مشخصات جمعیت‌شناختی (جنسیت، گروه، میزان تحصیلات و منطقه محل سکونت) نشان داد که مشخصات مذکور بر نیازهای آموزشی افراد تأثیری ندارند.

۳- **هژمونی هویت ایرانی:** از دیگر نتایج تحقیق اینکه وضعیت شهروندی در بین شهروندان کرج، در چارچوب هویت ایرانی قابل تحلیل است. این نوع صورت‌بندی هویتی در بین شهروندان کرج را می‌توان با شهروندی فرهنگی نیز توضیح داد. شهروندی فرهنگی حاکی از آن است که همه ما شهروندانی فرهنگی‌ایم که براساس فرهنگ معینی که هویت ما را بصورت خاصی شکل داده است، دارای حقوقیم. این نوع شهروندی، در کنار توجه به حفظ هویت فرهنگی و دفاع از حقوق اقلیت‌های قومی و فرهنگی (فیتزپتریک، ۱۳۸۱: ۱۵۳)، به حفظ و توسعه دودمان فرهنگی از طریق آموزش، رسوم، زبان و دین از یک طرف و برسمیت‌شناسی تمایز بین گروه‌ها از طرف دیگر (Miller, 2002: 231) نیز توجه دارد.

نتایج این تحقیق نشان داد که شهروندان کرج عمدتاً خود را براساس هویت ایرانی تعریف می‌کنند تا هویت اسلامی، و بر همین اساس، در اشاره به اهمیت و اولویت مقولات آموزش شهروندی حوزه سبک زندگی اسلامی و ایرانی، تأکید بر آموزش مقولات

مرتبط با سبک زندگی ایرانی داشته و اولویت کمتری را برای آموزش‌های شهروندی در حوزه سبک زندگی اسلامی قایل‌اند. این شهروندان معتقدند که دوست دارند فرهنگ ملی و ایرانی را یاد بگیرند، با اعیاد و مناسبت‌های باستانی و ایرانی آشنا شوند، و صلۀ رحم و دیوبازدید از خویشاوندان را بجا بیاورند، اما در مقابل، اولویت‌آشنایی با ارزش‌ها و تاریخ دفاع مقدس، رعایت حجاب و عفت اسلامی، آیین‌ها و مناسک اسلامی و... را کمتر از عناصر هویت ملی و ایرانی می‌دانند.

۴- هژمونی شهروندی محلی و ملی، و فقدان شهروندی جهانی: همانطور که می‌دانیم در ادبیات موجود، با سنخ‌های متعددی از شهروندی مواجهیم و شهروندی کرج مطابق با نتایج این مطالعه و در چارچوب این سنخ‌ها قابل تحلیل است. تعلق قلمروی شهروندان کرج، قلمرو محلی و به عبارتی شهری است. شهروندان کرج در درجه اول خود را یک شهروند کرجی دانسته و به شکلی موازی هویت ملی را برای خود برگزیده‌اند. بطوریکه آنها از یک سو خود را متعلق به شهر کرج می‌دانند و از سوی دیگر به ایرانی بودن خود افتخار کرده و به دستاوردها و پیشرفت‌های ایران می‌بالند. اما نکته‌ای که در این بخش مرتبط با هویت قلمروی قابل ذکر است، به هویت جهانی و به عبارتی شهروند جهانی برمی‌گردد. شهروندی جهانی، قلمروی برای زندگی کردن، کار کردن و بازی کردن افراد در چارچوب هنجارهای فراملی و موقعیتی است که از مرزها و حاکمیت ملی دفاع می‌کند. زیرا با ورود به عصر جهانی شدن، مفهوم شهروندی دیگر آن معنای محلی، خُرده‌ملی و یا ملی را ندارد و این معناها روزبه‌روز کم‌رنگ‌تر می‌شوند. ورود به جهانی شدن و تجربه حیات جهانی، مفهوم شهروندی را نیز نوعی دگرذیسی معنایی می‌بخشد و ظهور مفهوم جدیدی به نام «شهروندی جهانی» را مجال می‌دهد.

در رابطه با وضعیت شهروندی جهانی در شهر کرج، که شهروندی را فراتر از مقیاس ملی جستجو و تعریف می‌کند، نتایج این تحقیق حکایت از اولویت پایین شهروندان کرج (البته در قیاس با سایر مقولات هویت قلمروی مانند هویت محلی و هویت ملی) برای هویت جهانی داشته و نشان می‌دهد که شهروندان کرج خود را ابتدا کرجی و حتی در مقام موازی یک ایرانی می‌دانند و در نهایت نیز خود را در چارچوب هویت جهانی و احساس همدلی با شهروندان دیگر کشورها صورت‌بندی می‌کنند. درحالی‌که شهروند جهانی بودن، یعنی عضوی از نظام جهانی واحد بودن است که بسیاری از مسائل و مشکلات آن، مسائل بومی و ملی‌اند و نمی‌توان مرزی بین مسائل ملی و مسائل جهانی قرار داد. این موضوع در مطالعه لیک (2016) با عنوان «آموزش شهروندی جهانی در برنامه‌های درسی مدارس؛ دیدگاه لهستانی» اشاره شده است. او نشان داد که چشم‌انداز لهستانی در زمینه آموزش شهروندی جهانی، دانش‌آموزان را ترغیب می‌کند که مشکلات جهانی را به عنوان بخشی از چالش‌های کشور خود در نظر بگیرند و ادراک مشکلات محلی و جهانی را بهم پیوند دهند و این دو مکمل هم‌اند.

۵- فقدان شهروندی فعال: شهروندی فعال، یکی از مصادیق مدرن شهروندی است. اما نتایج این تحقیق، تا حدودی دلالت بر ضعف شهروندی فعال در بین شهروندان کرج دارد. به عبارتی، تلقی دیگری مهم و مسئول در بین شهروندان مورد مطالعه در این تحقیق، یکی از نتایج برجسته آن بود. چراکه وقتی از شهروندان در خصوص تصور آنها نسبت به متولی اصلی شهر سؤال شد، بسیاری که بیشتر از سه چهارم آنها را شامل می‌شد، در ابتدا شهرداری را متولی شهر دانسته‌اند و سپس دولت را. این در حالی است که کمتر از ۱۰٪ آنها خود را متولی دانسته و این نگاه که شهر مال شهروندان است، در آنها مفقود بود. با توجه به شیوع چنین تلقی‌ای از شهرداری به عنوان مسئول و متولی شهر، طبیعی است با رویداد مسائل و مشکلاتی در سطح شهر، مردم در نگاه اول شهرداری را مسئول می‌دانند؛ کماینکه شهر متولیان بسیاری در بخش دولتی و حتی خصوصی دارد که شهرداری به عنوان یک نهاد عمومی، تنها یکی از این مجموعه نهادهای مسئول می‌باشد. از همین رو، ارزیابی ضعیف پاسخگویان این تحقیق از عملکرد شهرداری کرج در وظایف محوله را شاهدیم. از طرفی، همین شهروندان معتقدند که این عملکرد ضعیف شهرداری، در سایر نهادهای متولی شهر نیز وجود داشته و امری فراگیر است. بطوریکه می‌بینیم سایر نهادهای متولی در شهر نیز عملکرد مثبتی در وظایف پیش‌بینی‌شده خویش ندارند.

شاید هم به تعبیر بانکز (2008)، شایع‌ترین شکل شهروندی در بین شهروندان کرج، از نوع شهروندی قانونی و در مرحله بعد شهروندی حداقلی است. شهروندی قانونی، که پایین‌ترین و کم‌مایه‌ترین سطح شهروندی محسوب می‌شود، شهروندانی را شامل می‌شود که اعضای قانونی دولت-ملت هستند و از حقوق و وظایف معینی برخوردارند. با این وجود، این نوع شهروندان، هرگز و به هیچ‌وجه در نظام سیاسی درگیر نمی‌شوند. در شهروندی حداقلی نیز، افراد شهروندان قانونی به حساب می‌آیند، در انتخابات محلی و ملی شرکت می‌کنند و به کاندیداها و اشخاص مهم و اصلی رأی می‌دهند. بنابراین، صورت‌های دیگر شهروندی بویژه شهروندی تحولی و شهروندی فعال در شهر کرج کمتر مشهود می‌باشد. در نتایج مربوط به ابعاد آموزش شهروندی نیز، وقتی به نتایج بعد ارزش‌ها و حقوق شهروندی توجه می‌کنیم، پی می‌بریم که برای شهروندان کرج، ارزش‌های شهروندی مانند قانون‌مداری، عدالت‌محوری، عدم تبعیض و... اولویت بیشتری دارند تا حقوق شهروندی مانند آزادی شخصی، آزادی بیان، آزادی اندیشه و... این عناصر شهروندی، دلالت بر سنخ دیگری از شهروندی به نام شهروندی اجتماعی دارد.

در پایان، به منظور نیازسنجی آموزش شهروندی در بین شهروندان کرج، حوزه‌های موضوعی پژوهشی برای تحقیقات آتی به شرح زیر پیشنهاد می‌شود تا بتوان به ادبیات انباشت مطالعات در این حوزه کمک کرد:

- ✎ انجام پیمایش‌های دوره‌ای مستمر با هدف ارزیابی مستمر نیازها
- ✎ استفاده از نظر نخبگان شهری برای ارزیابی و تحلیل وضعیت شهروندی در کرج از یک سو و شناسایی و اولویت‌بندی نیازها از سوی دیگر
- ✎ توجه به نیازهای آموزشی شهروندان به تفکیک گروه‌های مختلف؛ به عبارتی، پرهیز از الگوی واحد توجه و رسیدگی به نیازهای آموزش شهروندی
- ✎ برگزاری نشست‌ها و جلسات حضوری بین مسئولین شهرداری و مردم با هدف شناسایی مسائل و در نتیجه رصد نیازهای آموزش شهروندی
- ✎ طراحی مکانیسمی برای انتقال مسائل و مشکلات و نیازها از سوی شهروندان به مسئولین
- ✎ استفاده از روش‌های مختلف و گوناگون برای آموزش شهروندی با توجه به گروه‌های اجتماعی مختلف
- ✎ تغییر رویکرد نیازبندی در بین مسئولین مبنی بر توجه به خواسته‌ها و مطالبات آموزشی شهروندان، بجای اتخاذ رویکرد از بالا به پایین برای صورت‌بندی مسائل و در نتیجه آموزش‌ها
- ✎ استفاده از روش‌های جدید اطلاع‌رسانی و تبلیغات در زمینه آموزش شهروندی مانند شبکه‌های مجازی
- ✎ دادن امتیازات و تشویق‌های مناسب برای شرکت‌کنندگان در دوره‌های آموزش شهروندی

منابع

- زارع، بیژن و روهنده، مجید (۱۳۹۴). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت اجتماعی-سیاسی مطالعه‌ای درباب شهروندان بالای ۱۸ سال شهر کرج. مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۲، ۶۴-۸۷.
- زارع، بیژن، نصرتی‌نژاد، فرهاد و کریمی، رامین (۱۳۹۷). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر مشارکت شهروندی (مورد مطالعه: تفکیک زباله از مبدأ در شهر تهران ۱۳۹۲). دوفصلنامه جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۱۱، ۳۹-۶۱.
- زمانی کوخالو، لیلا و نوروزی، داریوش (۱۳۸۹). اولویت‌بندی نیازهای آموزشی شهروندان منطقه ۱۹ تهران براساس سرفصل‌های موضوعات آموزشی معاونت خدمات شهری. فصلنامه مدیریت شهری، ۸(۲۵)، ۸۳-۹۰.
- زمانی کوخالو، لیلا و نوروزی، داریوش (۱۳۹۰). بررسی نیازهای آموزشی شهروندان تهران طبق سرفصل موضوعات آموزشی معاونت حمل و نقل و ترافیک (مورد مطالعه: منطقه ۱۹). فصلنامه مطالعات مدیریت ترافیک، ۶(۲۰)، ۹۹-۱۱۸.

- زندگی، بهمن، سرمدی، محمدرضا و کریمی، ناهید (۱۳۹۵). بررسی نیازهای آموزشی شهروندان تهران در برابر زلزله. فصلنامه آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، ۵(۱)، ۴۱-۵۲.
- زین آبادی، حسن رضا (۱۳۹۶). اولویت بندی نیازهای آموزشی شهروندان تهرانی در حوزه های مختلف مدیریت شهری بصورت تفصیلی و ارائه راهکارهای آموزشی متناسب با نیازها و اولویت های شناسایی شده. معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- سبکتکین ریزی، قربانعلی، روهنده، مجید، سباطیان، سیدمحمد و جعفری، احمد (۱۳۹۵). رضایتمندی و مشارکت سیاسی- اجتماعی مطالعه موردی: شهروندان شهر کرج. جامعه شناسی کاربردی، ۳، ۹۷-۱۱۶.
- شاه طالبی، بدری و قبانچی، اکرم (۱۳۹۲). تأثیر آموزش های شهروندی بر افزایش آگاهی شهروندی کودکان هشت ساله شهر اصفهان (با تأکید بر نرم افزارهای چندرسانه ای). فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۳، ۱۲۹-۱۵۰.
- شربتیان، محمدحسن (۱۳۹۰). تأملی بر مبانی فرهنگ شهروندی و ارائه راهکارهایی برای گسترش آن. فصلنامه فرهنگ خراسان جنوبی، ۲ و ۳ (۸-۹)، ۱۱۹-۱۵۴.
- شرفی، محمدرضا و طاهرپور، محمدشریف (۱۳۸۷). نقش نهاد آموزشی در تربیت شهروندی. ماهنامه مهندسی فرهنگی، ۱۱۵ و ۱۱۶، ۴۹-۶۲.
- صرافی، مظفر و عبداللهی، مجید (۱۳۸۸). تحلیل مفهوم شهروندی و ارزیابی جایگاه آن در قوانین، مقررات و مدیریت کشور. مجله پژوهش های جغرافیایی، ۳۳، ۱۱۵-۱۳۴.
- غفاری، غلامرضا و حبیب پور گتایی، کرم (۱۳۹۴). سیاست اجتماعی: بنیان های مفهومی و نظری. چاپ دوم، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
- فتحی واجارگاه، کورش و واحد چوکده، سکینه (۱۳۹۰). شناسایی آسیب های تربیت شهروندی در برنامه درسی پنهان: نظام آموزش متوسطه نظری از دیدگاه معلمان زن شهر تهران و ارائه راهکارهایی برای بهبود وضعیت آن. نوآوری های آموزشی، ۵، ۹۳-۱۳۲.
- فرمیانی فراهانی، محسن (۱۳۸۹). تربیت شهروندی. تهران: آبیژ.
- فیتزپتریک، تونی (۱۳۸۱). نظریه های رفاه: سیاست اجتماعی چیست. ترجمه هرمز همایون پور، تهران: مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی.
- محسنی، علی رضا (۱۳۸۹). ابعاد و تحلیل حقوق شهروندی: راه کارهایی برای تربیت و آموزش حقوق شهروندی. فصلنامه مطالعات سیاسی، ۱۰، ۱۱۷-۱۴۴.
- موسوی، سیدچمران، تاتی، فرزانه و شریفی آرادانی، فاطمه (۱۳۹۴). مشارکت شهروندان و نقش آن در حکمروایی خوب شهری؛ مطالعه مورد کلانشهر کرج. کنفرانس بین المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی، تهران، موسسه سرآمد همایش کارین.
- واحد چوکده، سکینه (۱۳۸۵). آسیب شناسی تربیت شهروندی در برنامه درسی پنهان نظام آموزش متوسطه نظری از منظر معلمان شهر تهران و ارائه راهکارهایی برای بهبود وضعیت آن (پایان نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده). رشته برنامه ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- Banks, James A. (2008). Diversity, Group Identity, and Citizenship Education in a Global Age. Educational Researcher, Vol. 37, No. 3, pp. 129-139.
- Coffey, Amanda (2004). Reconceptualizing Social Policy: Comparative Sociological Perspectives. London: Open University Press.
- Faour, Muhammad & Muasher, Marwan (2011). Education for Citizenship in the Arab World: Key to the Future. Carnegie Endowment for International Peace, Available on: www.CarnegieEndowment.org.

- Harris, C. (2005). Democratic Citizenship Education in Ireland. *Adult Learner: The Irish Journal of Adult and Community Education*, 47, 53.
- Hiskes, R. (2001). *Emergen Citizen: Democratic Faitfulness and the Politics of Risk*, University of connelcticut.
- Isin, Engin F. & Turner, Bryan S. (2002). *Handbook of Citizenship Studies*. London: SAGE Publications.
- Jhonston, R. (2000). *Dictionary of Human Geography*. Blackwell Publisher.
- Kostakopoulou, Dora (2008). *The Future Governance of Citizenship*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leek, J. (2016). Global citizenship education in school curricula. A Polish perspective, *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 7(2), 51-74.
- McKenzie, Helen (1993). *Citizenship Education in Canada*. Political and Social Affairs Division, May, Available on: <http://publications.gc.ca/Collection-R/LoPBdP/BP/bp326-e.htm>.
- Meer, Shamim & Sever, Charlie (2004). *Gender and Citizenship: Overview Report*. Institute of Development Studies January.
- Segal, Hugh D. (1999). *Towards a New Definition of Citizenship: Beneath & Beyond the Nation-State*. Canada-United Kingdom Colloquium, Saturday, November 20.